

BRANKO MARUŠIĆ

POVODOM NALAZA STAROSLAVENSKE KERAMIKE U ISTRU

UDK 904 »653« : 738 (497.13 Istria) »5/9«
Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

Dr Branko Marušić
Y — 52000 Pula
Arheološki muzej

Staroslavenski keramički nalazi na tlu Istre spominju se u stručnoj literaturi tek nakon drugoga svjetskog rata. R. Battaglia navodi 1946. god. da su u gornjim slojevima Škocjanske jame kod Divače i u nekim drugim spiljama u zaleđu Trsta iskopani ostaci staroslavenske keramike sive ili mrke boje, ukrašene usporednim valovnicama, koju datira na kraj 8. stoljeća.¹ Lj. Karaman je 1948. god. označio »hrbine posude iz slabo pečene zemlje s valovnim uresom, tipičnih za slavenska naselja t. zv. srednjega gradišnog doba, nađene u Vrsaru i na Brionima« arheološkim materijalnim svjedokom ranoga slavenskog pojavljivanja na zapadnoj obali istarskog poluotoka.²

I jedno i drugo nagađanje dano je, međutim, bez ikakvih analiza, u drugom slučaju čak i bez znanja o okolnostima nalaza,³ te pod neposrednim utjecajem tadašnjih političkih prilika, kad se nastojala dokazati kulturna inferiornost slavenskog življa (R. Battaglia), odnosno veoma rana prisutnost Slavena na zapadnoj obali Istre (Lj. Karaman). Više svjetlosti u kronološku i etničku problematiku grube keramike lokalne proizvodnje unijela su prije svega, novija istraživanja na raznim nalazištima širom Istre, dopunjena »iskopavanjima« u muzejskim spremištima i oskudnim zabilješkama u starijoj stručnoj literaturi. Postignuti rezultati, koji su djelomice i objavljeni,⁴ omogućuju ne samo vre-

¹ R. Battaglia, *Le civiltà preromane della Venezia Giulia e le prime immigrazioni slave, La Venezia Giulia terra d'Italia, Venezia 1946.*

² Lj. Karaman, *O srednjovjekovnoj umjetnosti Istre, Historijski zbornik, II, Zagreb 1949, 116.*

³ M. Mirabella Roberti, *La sede paleocristiana di Orsera, Trieste 1944, 10, 16, 89* (keramika je nađena na podu prostorije XI. starokršćanskoga crkvenoga kompleksa, koja je nakon rušenja građevina privremeno pretvorena u uljarnu; cf. B. Marušić, *Slavensko-avarski napadi na Istru u svijetlu arheološke građe, Peristil, II, Zagreb 1957, 68—69.*)

⁴ B. Marušić, *Staroslovanske in neke zgodnesrednjeveške najdbe v Istri, Arheološki vestnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti (dalje AV SAZU), VI/1, Ljubljana 1955, 115—119, 129—133; B. Marušić, Dva spomenika zgodnesrednjeveške arhitekture iz južne Istre, AV SAZU, VII/1—2, Ljubljana 1956, 155—156, 169—170 (Sv. Nikola u Puli, Ul. 1. maja), 164—165, 172—173 (Sv. Nikola u*

mensko fiksiranje pojedinih keramičkih nalaza, iskopanih u grobovima⁵ i u točno datiranim slojevima⁶ odnosno nalazištima,⁷ nego i izdvajanje staroslavenskih keramičkih nalaza, koji su i predmet ovog rada. Oni su došli na vidjelo na ovim nalazištima: Polačine kod Ferenaca,⁸ Celega kod Novigrada,⁹ Mejica kod Buzeta,¹⁰ bazilika sv. Sofije u Dvogradu,¹¹ Muntajana kod Žužića,¹² Žminj¹³ i Babina brajda kod Žminja¹⁴ (sl. 1). Naročita pozornost bit će posvećena keramičkim nalazima iz Muntajane, Mejice, Babine brajde i Žminja, koji su bili u stručnoj literaturi prikazani i analizirani samo usputno ili djelomično, a katkad i nekritično, te brzopleto, iako pružaju s obzirom na okolnosti nalaza najvrednije spoznaje.

Banjolama kod Pule); B. Bačić, Arheološko iskopavanje spilje Cingarele kod Momjana, *Jadranski zbornik* (dalje JZ), I, Rijeka—Pula 1956, 341—344, 346, IX—XII; B. Marušić, Polačine pri Ferencih, novo zgodnjesrednjeveško najdišće v Istri, *AV SAZU*, VII/3, Ljubljana 1956, 310, 315—316; B. Marušić, Poročilo o sondažnem izkopavanju v Vižinadi pri Kaštelu, *AV SAZU*, VIII/1, Ljubljana 1957, 67—69; B. Marušić, Djelatnost srednjovjekovnog odjela Arheološkog muzeja Istre u Puli 1947—1955, *Starohrvatska prosvjeta* (dalje SP), 6, Zagreb 1958, 212 (Muzibel kod Pule i »kastum« na Brionima); B. Marušić, Tri poznoantične najdbe iz Istre, *AV SAZU*, IX—X/1, Ljubljana 1957—1958, 47—48 (Dajla); B. Marušić, Zgodnjesrednjeveško grobišće v Celegi pri Novem gradu v Istri, *AV SAZU*, IX—X/3—4, Ljubljana 1957—1958, 204—206, I—III, VI—VIII; B. Marušić, Kratak doprinos proučavanju kontinuiteta između kasne antike i ranog srednjeg vijeka te poznavanju ravske arhitekture i ranosrednjovjekovnih grobova u južnoj Istri, *JZ*, III, Rijeka—Pula 1958, 236—237, I—II; A. Šonje, Kasnoantički i ranosrednjovjekovni nalazi iz Poreča, *JZ*, V, Rijeka—Pula 1962, 176—182, I—V; B. Marušić, Tri ranosrednjovjekovna nalazišta u Istri, *JZ*, VI, Rijeka—Pula 1963—1965 (tiskano 1966), 281—285, IV (Babina brajda kod Žminja), 286—287, III (Rogočana kod Labina); B. Marušić, Dva spomenika ranosrednjovjekovne arhitekture u Guranu kod Vodnjana, *SP*, 8—9, Zagreb 1963, 136—138, X—XIV; B. Marušić, Ranosrednjovjekovna nalazišta zapadno od Pazina, *SP*, 8—9, 75—77, II; B. Marušić, Djelatnost srednjovjekovnog odjela Arheološkog muzeja Istre u Puli 1956—1958, *SP*, 8—9, 249—250 (Sv. Foška kod Žminja), 252 (Krpinja kod Novigrada), 258 (Pula, rimsko kazalište), 259—260 (Lakuža kod Peroja); B. Marušić, Neki problemi kasnoantičke i bizantske Istre u svjetlu arheoloških izvora, *JZ*, IX, Rijeka—Pula 1973—1975, (tiskano 1975), 337—346; B. Marušić, Tri spomenika crkvene arhitekture s upisanim apsidama u Istri, *HA*, III, 1, Pula 1972 (tiskano 1975), 82—84, 94, II—IV; B. Marušić, Kompleks bazilike sv. Sofije u Dvogradu, *HA*, II, 2, Pula 1971 (tiskano 1976), 11—21, 31—32, 35—36, XXXIV—XXXV, XXXVII—XL; B. Marušić, Novi nalazi kasnoantičkih kosturnih grobova u južnoj Istri i na otoku Cresu, *HA*, IV, 1, Pula 1973 (tiskano 1977), 64—68, 70—72; V. Jurkić-Girardi, Istraživanje dijela rimske insule na Usponu Frana Glavinica broj 6, *HA*, IV, 2, Pula 1973 (tiskano 1977), 46—51, 57—58, X—XII; A. Šonje, Ranobizantska bazilika sv. Agneze u Muntajani kod Poreča, *JZ*, X, Rijeka—Pula 1976—1978 (tiskano 1978), 209—213, VII; B. Marušić, *Varia archaeologica prima*, *HA*, 11, 1—2 (u tisku); B. Marušić, *Suton antike na istočnoj granici puljskog agera*, *HA*, 12, 1—2 (u tisku). *HA* = *Histria archaeologica*.

⁵ B. Marušić, o. c. (Novi nalazi), 70—72 (nalazišta Vižanel, Brioni i Škicini).

⁶ B. Marušić, o. c. (Dva spomenika zgodnjesrednjeveške), 155, 169.

⁷ B. Marušić, o. c. (Suton antike).

⁸ B. Marušić, o. c. (Polačine).

⁹ B. Marušić, o. c. (Zgodnjesrednjeveško).

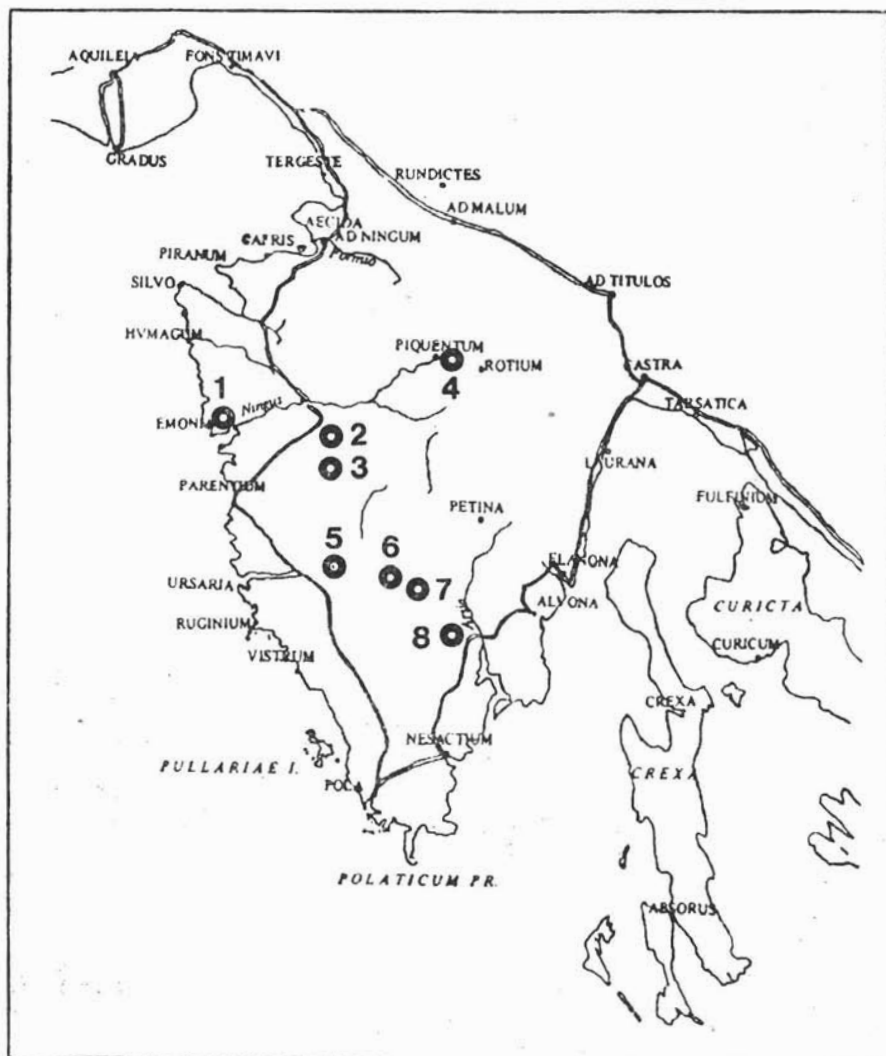
¹⁰ B. Marušić, Prilog poznavanju ranosrednjovjekovne nekropole na Mejici kod Buzeta, *JZ*, XI, Pula—Rijeka 1979—1981 (tiskano 1983), 173—196.

¹¹ B. Marušić, o. c. (Kompleks).

¹² A. Šonje, o. c. (Ranobizantska).

¹³ B. Marušić, o. c. (Slavensko-avarski), 68.

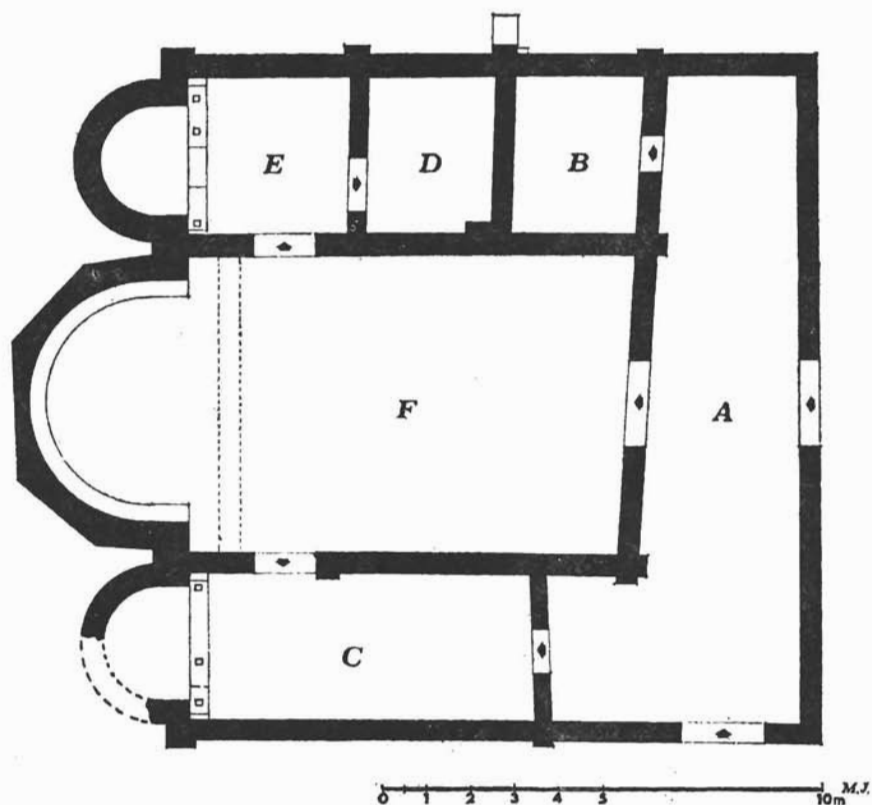
¹⁴ B. Marušić, o. c. (Tri ranosrednjovjekovna).

Sl. 1. Karta nalazišta staroslavenske keramike u Istri. Legenda: 1 = Čelega, 2 = Polačine, 3 = Muntajana, 4 = Mejica, 5 = Dvograd, 6 = Žminj, 7 = Babina brajda, 8 = Goleševo.

MUNTAJANA KOD ŽUŽICA

A. Šonje je poduzeo 1973. god. sondažno iskopavanje na brežuljku Muntajana kod sela Žužići i tada je iskopao ostatke zidova troapsidne bazilike (sl. 2), ukrašene višebojnim mozaičnim podom. Tipološke značajke (»ravenska« srednja apside) i nađeni dijelovi kamenih spomenika datiraju crkvu u sredinu 6. stoljeća.¹⁵ Iako se u izvještaju o iskopavanju¹⁶ ne spominju slojevi paljevine iznad crkvenog poda i tragovi ognja na kamenju, ipak neke činjenice upućuju na zaključak o nasilnom rušenju građevine i prestanku njezina namjenskoga korištenja. Naime, svi nađeni kameni spomenici¹⁷ pripadaju isključivo vremenu u kojemu je ona građena (rimski spomenici upotrijebljeni su kao građevni materijal) što s obzirom na mnogobrojne analogije širom Istre, upućuje na pomisao da je bila porušena prije javljanja pleterne kamene skulpture,

Sl. 2. Muntajana kod Žužića, tlocrt bizantske bazilike (po A. Šonji).

¹⁵ A. Šonje, o. c., 223.

¹⁶ *Ibid.*, 192—199.

¹⁷ *Ibid.*, 205—208, II—VI.

koja u pravilu zamjenjuje na kraju 8. i u 9. st. stariji crkveni namještaj u starokršćanskim i bizantskim crkvama.¹⁸ Uz taj, u biti posredni, postoje i neposredni dokazi. U jugozapadnim uglovima prostorija A i B, u jugoistočnom uglu prostorije B i s vanjske strane sjeverozapadnog ugla građevine, iskopani su dijelovi i odlomci zemljanih i staklenih posuda, u jugozapadnom uglu prostorije A životinjske kosti, a u prostoriji B metalno oruđe (željezni nož, a možda i željezna strgulja), te veoma izlizani bizantski brončani novac.¹⁹ Svi nalazi iz prostorija A i B došli su na vidjelo u 10—15 cm debelom sloju zemlje, pomiješane s trulom žbukom i kamenim pločicama, koji se nalazio odmah iznad poda, te ispod sloja ruševine.²⁰ Ulaz u prostoriju C bio je naknadno zazidan,²¹ a zapadno od njega sačuvao se u prostoriji A izvorni malterni pod, koji je korišten kao ognjište. Od vatre nije pocrnjela samo zagladena površina nego i čitava debljina podnog sloja na površini od oko 2 m².²² Na pitanje o točnijem vremenu rušenja bazilike i njezina očitog profaniranja odgovor pružaju mnogobrojni spomenici crkvene arhitekture na prostoru od južnog Norika do zapadnoistarske obale, koje su na prijelazu iz 6. u 7. st. uništili Slaveni i Avari,²³ te predmeti, prikazani u ovom tekstu.

I. KERAMIKA

A. Posuđe izrađeno na lončarskom kolu

1. Gornji dio lonca (inv. br. S 7668, tab. I, 1). Prema vani ispruženo ušće završava konično odrezanim rubom. Struktura je porozna, glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska. Pečenje je smeđe i mrko. Vel.: očuvana (dalje oč.) v. 3,2 cm, oč. š. 11,7 cm (promjer ušća 19,0 cm), debljina (dalje deb.) stijenke (dalje samo deb.) 5—8 mm.

2. Gornji dio lonca (inv. br. S 7696, tab. I, 2). Prema vani ispruženo ušće završava konično odrezanim rubom. Struktura je porozna, glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska u tek primjetnoj količini. Pečenje je

¹⁸ B. Marušić, Contributo alla conoscenza della scultura altomedioevale in Istria, *Atti*, XI, Centro di ricerche storiche — Rovigno (dalje *ACRSR*), Trieste 1980—1981, 77; cf. B. Marušić, Contributo alla conoscenza dei monumenti storico-artistici di castrum Vallis e del suo territorio, *ACRSR*, XIII, Trieste 1982—1983, 32, 37.

¹⁹ A. Šonje, *o. c.*, 193, 195—198.

²⁰ *Ibid.*, 193, 197.

²¹ *Ibid.*, 204, sl. 4.

²² *Ibid.*, 198.

²³ Za prostor sjeverno od Julijskih Alpa cf. G. C. Menis, La basilica paleocristiana nelle diocesi settentrionali della metropoli d'Aquileia, Città del Vaticano 1958, 67 (Zuglio), 78 (Stribach), 102 (Kirchbichl), 134 (Teurnia), 143 (Duel), 156 (Ulrichsberg), 163 (Hoischhügel) i 178 (Hemmaberg); za prostor južno od Julijskih Alpa cf. P. Petru-T. Ulbert, Vranje pri Sevnici, *Katalogi in monografije*, 12, Ljubljana 1975, 27, 48 i L. Bolta, Rifnik pri Sentjurju, *Katalogi in monografije*, 19, Ljubljana 1981, 17; za Istru cf. B. Marušić, *o. c.* (Slavensko-avarski), 63—69 (Nezakcij, Vrsar) i *o. c.* (Djelatnost 1956—1958), 248, 250 (Sv. Foška kod Zminja).

mrko i tamnosmeđe. Vanjska površina ramena je ispunjena usporednim vodoravnim crtama. Vel.: oč. v. 5,5 cm, oč. š. 7,4 cm (promjer ušća 16,6 cm), deb. 8 mm.

3. Gornji dio lonca (inv. br. S 7681, tab. I, 3). Prema vani ispruženo ušće završava proširenim i konično odrezanim rubom. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je mrko i tamnosmeđe. Vanjska površina ramena je ukrašena dvjema vodoravnim i duboko utisnutim brazdama, dok je unutrašnja ispunjena usporednim vodoravnim crtama. Vel.: oč. v. 6,0 cm, oč. š. 9,7 cm (promjer ušća 14,6 cm), deb. 5—7 mm.

4. Gornji dio lonca (inv. br. S 7679, tab. I, 4). Prema vani ispruženo ušće završava konično odrezanim rubom. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je smeđe i mrko. Rame je ukrašeno na vanjskoj površini ugubenom češljastom valovnicom, dok je na unutrašnjoj površini ispunjeno usporednim vodoravnim crtama. Vel.: oč. v. 5,9 cm, oč. š. 13,1 cm (promjer ušća 17,4 cm), deb. 6—9 mm.

5. Gornji dio lonca (inv. br. S 7688, tab. I, 5). Prema vani ispruženo ušće završava konično odrezanim rubom. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je crvenkastosmeđe, u lomu djelomice mrko. Vanjska površina ramena je ukrašena snažno utisnutom valovnicom, koja je niska i razvučena, dok je unutrašnja ispunjena usporednim vodoravnim crtama. Vel.: oč. v. 8,2 cm, oč. š. 6,6 cm (promjer ušća 15,0 cm), deb. 10 mm.

6. Dijelovi i odlomci trbušasta lonca (inv. br. S 7687, tab. II, 1 i VI, 2). Prema vani ispruženo ušće završava konično odrezanim rubom. Dno je ravno, prijelaz u donji dio trupa je na vanjskoj površini oštar, a na unutrašnjoj zaobljen. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je smeđe i mrko. Vanjska površina ramena je ukrašena niskom i razvučenom utisnutom valovnicom, a ispunjena je i usporednim vodoravnim crtama. Vel.: v. 18,1 cm, promjer ušća 19,5 cm, promjer dna 12,0 cm, maksimalna (dalje maks.) š./v. 20,0/10,0 cm, deb. 6—9 cm.

7. Odlomak stijenke (inv. br. S 7697, tab. II, 2). Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je smeđe. Vanjska površina je ukrašena ugubenim češljastim uzorkom, dok je unutrašnja ispunjena usporednim vodoravnim brazdama. Vel.: 4,7x4,9x0,6 cm.

8. Dio stijenke (inv. br. S 7670, tab. II, 3). Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je mrko i smeđe. Vanjska površina je ukrašena utisnutom valovnicom, dok je unutrašnja ispunjena usporednim vodoravnim crtama. Vel.: 2,9x3,3x0,7 cm.

B. Posuđe izrađeno ručno

1. Dio lonca (inv. br. S 7682, tab. III, 1). Kratko ušće je tek primjetno ispruženo prema vani i završava zaobljenim rubom. Struktura je porozna, površine su hrapave, a glini su dodana zrna kvarcnog pijeska. Pečenje je mrko. Vel.: oč. v. 9,0 cm, oč. š. 7,6 cm (promjer ušća je 11,6 cm), deb. 4—8 mm.

2. Donji dio lonca (inv. br. S 7685, tab. III, 2). Prijelaz iz ravnog dna u donji dio trupa je na vanjskoj površini oštar, a na unutrašnjoj zaobljen. Struktura je porozna, površine su hrapave, a glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska. Pečenje je smeđe i mrko. Vel.: oč. v. 4,0 cm, oč. š. dna 5,5 cm, deb. 12—15 cm.

3. Dio pekve (inv. br. S 7694, tab. III, 3) s trokutastom drškom. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je mrko i smeđe. Na unutrašnjoj površini su usporedne vodoravne crte. Vel.: oč. v. 4,9 cm, oč. š. 6,6 cm, deb. 0,7—2,5 cm.

4. Dijelovi posude (inv. br. S 7686, tab. IV, 1 i tab. VI, 1). Kratko ušće je tek primjetno ispruženo prema vani i završava zaobljenim rubom. Dno je ravno, prijelaz u donji dio trupa izveden je na vanjskoj površini u vidu stojne noge, dok je na unutrašnjoj zaobljen. Struktura je porozna, površine su hrapave, a glini su dodana zrna kvarcnog pijeska. Pečenje je mrko i sivo. Vel.: v. 15,2 cm, promjer ušća 13,9 cm, promjer dna 7,3 cm, maks. š/v. 13,2/11,0 cm, deb. 6—11 mm.

5. Gornji dio lonca (inv. br. S 7673, tab. V, 1). Kratko ušće je tek primjetno ispruženo prema vani i završava zaobljenim rubom. Glini su dodana zrna kvarcnog pijeska površine su hrapave, pečenje je mrko i smeđe. Vel.: oč. v. 6,3 cm, oč. š. 6,8 cm, deb. 4—6 mm.

6. Gornji dio lonca (inv. br. S 7683, tab. V, 2). Kratko ušće je tek primjetno ispruženo prema vani i završava zaobljenim rubom. Struktura je porozna, površine su hrapave, a glini su dodana zrna kvarcnog pijeska. Pečenje je mrko. Vel.: oč. v. 6,2 cm, oč. š. 6,6 cm (promjer ušća 10,0 cm), deb. 5 mm.

7. Gornji dio malenog lonca (inv. br. 7662, tab. V, 3). Kratko ušće je tek primjetno ispruženo prema vani i završava zaobljenim rubom. Glini su dodana zrna kvarcnog pijeska, površine su hrapave, pečenje je smeđe i mrko. Vel.: oč. v. 5,2 cm, oč. š. 5,1 cm (promjer ušća 7,9 cm), deb. 6—7 mm.

8. Gornji dio lonca (inv. br. S 7684, tab. V, 4). Kratko ušće je tek primjetno ispruženo prema vani i završava konično odrezanim rubom. Struktura je porozna, površine su hrapave, a glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska. Pečenje je mrko. Vel.: oč. v. 6,8 cm, oč. š. 5,4 cm (promjer ušća 9,7 cm), deb. 5—7 mm.

9. Gornji dio i odlomci lonca (inv. br. S 7672 a, tab. V, 5). Kratko i prema vani ispruženo ušće završava konično odrezanim rubom. Glini su dodana u tek primjetnoj količini zrna kvarcnog pijeska, na vanjskoj površini vidljivi su prstni otisci, pečenje je smeđe. Vel.: oč. v. 6,4 cm, promjer ušća 16,6 cm, deb. 8 mm.

10. Donji dio lonca (inv. br. S 7672 b, tab. V, 6). Dno je ravno, prijelaz u donji dio trupa je na vanjskoj površini oštar, a na unutrašnjoj zaobljen i odebljan. Faktura i pečenje su kao kod S 7672 a. Vel.: oč. v. 4,1 cm, promjer dna 8,0 cm, deb. 7—11 mm.

11. Gornji dio i odlomci lonca (inv. br. S 7671, tab. V, 7). Kratko ušće je tek primjetno ispruženo prema vani i završava konično odrezanim, te lagano proširenim rubom. Glini su dodana zrna i zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je smeđe s mrkim mrljama. Vel.: oč. v. 10,0 cm oč. š. 6,5 cm, deb. 9—13 mm.

II. METALNI PREDMETI

1. Željezni nož (inv. br. S 7658, tab. VII, 1). Hrbat i sječivo su lagano ukošeni prema šiljku. Vel.: duž. 12,4 cm, maks. š. 1,5 cm, maks. deb. 3 mm.

2. Željezni čavao (inv. br. S 7659, tab. VII, 2) s velikom okruglom glavicom. Vel.: duž. 6,3 cm, promjer glavice 2,3 cm.

3. Željezna strgulja (inv. br. S 7660, tab. VII, 3) sa S-drškom. Vel.: oč. duž. 12,4 cm, maks. š. 2,5 cm, maks. deb. 7 mm.

4. Brončano dugme, očuvano veoma loše. Vel.: promjer 2,2 cm, deb. 2 mm, duž. trna 9 mm.

5. Brončani bizantski novac, očuvan veoma loše. Vel.: promjer 2,5 cm, deb. 1,5 mm.

III. STAKLENO POSUĐE

1. Dva konična dna čaša (inv. br. S 7661 a, b, tab. VII, 4) zelenkaste boje. Vel.: promjer dna 5,6 cm, oč. v. 1,5 cm, deb. 2 mm i oč. š. 4,3 cm, deb. 2 mm.

MEJICA KOD BUZETA

Barbarizirane slavensko-romanske nekropole 7. i 8. st., istražene na tlu Istre, dale su razmjerno malo keramičkih nalaza, koji su, međutim, uglavnom prikazani i analizirani u stručnoj literaturi. Ta tvrdnja odnosi se prije svega na posuđe iskopano u Čelegi, Polačinama i u Vižinadi kod Kaštela,²⁴ a tek donekle na nalaze iz Velikog Mluna i Mejice, koji su samo zabilježeni u općim prikazima.²⁵ Budući da su dvije posude, iskopane 1962. god. u grobu 13 na Zajčjem brijegu kod Velikog Mluna (tab. VIII),²⁶ s obzirom na oblik, fakturu, pečenje i način izrade

²⁴ B. Marušić, o. c. (Zgodnjesrednjeveško grobišče v Čelegi); o. c. (Polačine pri Ferencih); o. c. (Poročilo).

²⁵ B. Marušić, Nekropole VII. i VIII. stoljeća u Istri, AV SAZU, XVIII, Ljubljana 1967, 337; B. Marušić, Prilog poznavanju ranosrednjovjekovne nekropole na Mejici kod Buzeta, JZ, 11, Pula—Rijeka 1979—1981, 186.

²⁶ Dvije posude su iskopane u grobu 13 (vel.: 187x35x61 cm; azimut 50°), obloženom kamenjem i pločama. Dno je zemljano. Utvrđeno je naknadno pokapanje. Kostii starijeg ukopa su porazmještene uz južnu i zapadnu (lubanja) stranu groba. Naknadno su pokopane istovremeno dvije odrasle osobe: muškarac je položen uz sjevernu, a žena uz južnu stranu groba. U sipu su nađeni komadići ugljevlja. Prilozi: 1. Svjetiljka (inv. br. S 3838, tab. VIII, 3), tip Loeschcke X; pečenje je crveno. Vel.: 11,3x8,1x3,1 cm; 2. Lonac (inv. br. S 3839 a, tab. VIII, 2), izrađen na lončarskom kolu. Prema vani ispruženo ušće završava zaobljenim

(lončarsko kolo) tipičan proizvod romanskih starosjedilaca, spominju se i u ovom radu tek usputno. To se, međutim, ne može reći za odlomke posuda, koji su došli na vidjelo 1966. i 1970. god. na Mejici kod Buzeta u kvadrantima (dalje kv.) IX, XII—XIV, XIX i Ž 1, te u grobovima 199, 200, 206, 221, 223, 231 i 232, a veoma su slični prahistorijskoj gradinskoj keramici, zbog čega su i privukli pažnju stručnjaka, te zavrijedili detaljniji prikaz.

A. Kasnoantička tvornička keramika

1. Četiri odlomka stijenki (inv. br. S 7244 a). Pečenje je crveno. Vel.: 2,5x3,5x0,5 cm; 2,5x2,8x0,9 cm; 2,5x1,5x0,8 cm i 2,5x1,8x0,5 cm. Iskopano u sloju humusa na spoju kv. XII i XIX.

2. Dva odlomka stijenki (inv. br. S 7251 a). Pečenje je crveno. Vel.: 2,4x1,7x0,5 cm i 1,7x2,0x0,5 cm. Iskopano u kv. Ž 1.

3. Dio dna sa stojnom nogom (inv. br. S 7254 a). Pečenje je crveno. Vel.: oč. v. 1,5 cm, oč. š. 4,1 cm, deb. 4—5 mm. Iskopano u kv. XII, između i ispod kamenih blokova, u sloju smeđe zemlje odmah iznad gline.

4. Tri odlomka stijenki (inv. br. S 7256 a). Pečenje je crveno. Vel.: 1,7x1,6x0,6 cm; 2,7x3,6x0,6 cm i 3,4x2,7x0,6 cm. Iskopano u kv. XIII, u sloju humusa.

B. Posuđe izrađeno na lončarskom kolu

1. Gornji dio lonca (inv. br. S 7244 b, tab. IX, 2). Prema vani ispruženo ušće završava suženim i zaobljenim rubom, ispod kojega kruži na vanjskoj površini trokutasto rebro. Vel.: oč. v. 2,7 cm, oč. š. 3,7 cm, deb. 4—9 mm. Iskopano zajedno s nalazom A 1.

C. Posuđe izrađeno ručno

1. Dva odlomka stijenki (inv. br. S 7243). Glina je čista, pečenje smeđe i mrko. Vel.: 2,0x2,2x0,8 cm i 2,9x1,9x0,6 cm. Iskopano u grobu 221.

rubom. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je mrko i smeđe. Vanjska površina je ispunjena usporednim vodoravnim crtama. Vel.: v. 12,8 cm, promjer dna 11,5 cm, promjer ušća 14,0 cm, maks. v./š. 6,0/14,0 cm, deb. 4—7 mm; 3. Lonac (inv. br. S 3839 b, tab. VIII, 1), izrađen na lončarskom kolu. Prema vani ispruženo ušće završava lagano odebljanim, užlijebljenim i konično odrezanim rubom. Vanjska površina udubljenog dna je ispunjena kružnim brazdama. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je smeđe. Vanjska površina ramena je ispunjena usporednim vodoravnim crtama. Vel.: v. 12,7 cm, promjer dna 7,0 cm, promjer ušća 14,0 cm, maks. v./š. 7,7/15,8 cm, deb. 4—6 mm. Svjetiljka se nalazila na kamenjoj ploči iznad lijeve nadlaktice, lonci nešto ispod i također na kamenjoj ploči.

Odlomci posuda su iskopani na Zajčjem brijegu još u grobovima 24 i 32. Odlomak stijenke, ukrašene na gornjoj površini utisnutom razvučenom valovnicom (inv. br. S 3859, tab. VIII, 5), iskopan je u grobu 24 između bedrenih kostiju; glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je mrko. Vel.: 2,0x2,0x0,5 cm. U grobu 32 su nađena tri odlomka stijenki i odlomak prema vani ispruženog ušća sa zaokruženim rubom (inv. br. S 3988, tab. VIII, 4); glina je čista, pečenje mrko i smeđe. Vel.: 3,0x2,6x0,9—1,1 cm; 2,6x2,6x0,7 cm; 2,7x2,0x0,5 cm i 2,8x2,1x0,5 cm.

2. Šest odlomaka stijenki (inv. br. S 7244 c). Glina je čista, zrna kvarcnog pijeska dodana su u tek primjetnoj količini, pečenje je smeđe, crvenkastosmeđe i mrko. Vel.: 2,9x1,6x0,8 cm; 2,1x2,1x1,1 cm; 2,4x2,4x1,0 cm; 3,2x2,8x0,8 cm; 1,9x1,9x0,7 cm i 2,2x2,8x0,8 cm. Iskopani su zajedno s nalazima A 1 i B 1.

3. Dva odlomka stijenki (inv. br. S 7246). Glina je čista, struktura porozna, pečenje mrko. Vel.: 4,4x3,4x0,8 cm i 3,4x4,1x1,0 cm. Iskopana su u grobu 200, uz nožne kosti.

4. Odlomak stijenke (inv. br. S 7247). Glina je čista, pečenje jarkosmeđe i mrko. Vel.: 2,1x2,4x0,9 cm. Iskopan je u grobu 199, između potkoljenica.

5. Šest odlomaka stijenki (inv. br. S 7248 a) veće posude. Glina je čista, pečenje smeđe i mrko. Vel.: 6,5x4,2x1,4 cm; 4,0x3,6x1,1 cm; 4,6x2,7x1,3 cm; 3,6x3,7x1,4 cm; 1,5x2,3x1,8 cm i 2,9x2,2x1,0 cm. — Dva odlomka stijenki (inv. br. S 7248 b). Glina je čista, pečenje mrko. Vel.: 2,9x2,4x0,6 cm i 2,5x2,9x0,6 cm. Iskopani su u kv. XIV, u sloju iznad žute gline.

6. Odlomak stijenke (inv. br. S 7249). Glina je čista, pečenje smeđe, u lomu mrko. Vel.: 2,4x2,5x0,5 cm. Iskopano u grobu 223.

7. Dio drške (inv. br. S 7250, tab. IX, 4), odbijene na gornjoj strani; u presjeku je ovalna. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska u tek primjetnoj količini, struktura je porozna, pečenje smeđe. Vel.: 4,5x1,8—3,5x1,3 cm. Iskopana je u kv. XIII.

8. Dio dna i donjeg dijela trupa lonca (inv. br. S 7251 b, tab. IX, 6). Prijelaz je na obje površine oštar i lagano uvučen. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska u tek primjetnoj količini, pečenje je mrko. Vel.: oč. v. 3,5 cm, oč. š. 3,8 cm, deb. 6,5—8 mm. Iskopan je zajedno s nalazom A 2.

9. Odlomak gornjeg dijela lonca (inv. br. S 7252 a, tab. IX, 3); rub je odbijen. Objе površine su ispunjene usporednim vodoravnim crtama. Glina je čista, zrnca kvarcnog pijeska dodana su u tek primjetnoj količini, pečenje je smeđe, a u lomu crvenkastosmeđe. Vel.: oč. v. 3,7 cm, oč. š. 3,5 cm, deb. 6 mm. — Četiri odlomka stijenki (inv. br. S 7252 b). Glina je čista, struktura porozna, pečenje smeđe. Vel.: 4,6x3,5x0,8 cm; 1,5x2,4x0,8 cm; 2,6x2,4x0,4 cm i 1,9x2,4x0,5 cm. Iskopani su u kv. IX, X u sloju humusa.

10. Gornji dio zdjele (inv. br. S 7254 b, tab. IX, 1) koja završava zaobljenim rubom. Glina je čista, pečenje smeđe, a u lomu mrko. Vel.: oč. v. 3,5 cm, oč. š. 3,7 cm, deb. 12 mm. — Dio drške (inv. br. S 7254 a, tab. IX, 5), odbijene na obje poprečne strane; u presjeku je trokutasta. Glina je čista, pečenje smeđe, a u lomu mrko. Vel.: 2,2x1,1x3,6 cm. — Petnaest odlomaka stijenki veće posude (inv. br. S 7254 c). Glina je čista, struktura porozna, pečenje smeđe, a u lomu crno. Vel.: 5,3x4,0x0,9 cm; 4,9x3,2x1,1 cm; 3,5x4,2x1,0 cm; 4,1x3,1x1,3 cm; 3,9x3,5x0,8 cm; 2,3x2,5x0,7 cm i 3,0x2,8x0,8 cm. — Dva odlomka stijenki posude (inv. br. S 7254 d). Glina je čista, struktura porozna, pečenje smeđe, a u lomu mrko. Vel.: 2,1x2,5x0,6 cm i 2,5x3,0x0,6 cm. Iskopani su zajedno s nalazom A 3.

11. Tri odlomka stijenki posude (inv. br. S 7255). Glina je čista, struktura porozna, pečenje smeđe, a u lomu kod dva odlomka mrko. Vel.: 2,3x2,5x0,7 cm; 1,5x2,0x0,7 cm i 1,9x1,4x0,8 cm. Iskopani su u sloju humusa na području grobova 231 i 232.

12. Tri odlomka stijenki posude (inv. br. S 7256). Glina je čista, pečenje smeđe, a u lomu mrko. Vel.: 3,1x4,9x1,1 cm; 3,6x3,0x1,1 cm i 2,9x2,6x1,1 cm. Iskopani su u grobu 206.

13. Pet odlomaka stijenki posude (inv. br. S 7257 b). Glina je čista, pečenje smeđe, a u lomu mrko. Vel.: 2,8x1,7x0,7 cm; 1,8x1,8x0,8 cm; 2,1x2,8x0,8 cm; 1,8x2,5x0,8 cm i 2,3x1,9x1,4 cm. Iskopani su zajedno s nalazom A 4.

BABINA BRAJDA KOD ŽMINJA

Staroslavenskim odnosno starohrvatskim nekropolama 8. 9. i 10. st. na prostoru između Drage i Raše pripadaju i grobovi, iskopani 1959. god. na Babinoj brajdi, jugozapadno od crkve sv. Foške kod Žminja. Oni predstavljaju dio malene, uglavnom još neistražene nekropole, koja se može s obzirom na nalaze, konstrukciju grobova i pogrebne običaje datirati u 8. stoljeće. Iako su keramički nalazi, iskopani na Babinoj brajdi prikazani i valorizirani u stručnoj literaturi,²⁷ postoje ipak razlozi da se izvrši određena opisna i slikovna dopuna, koja će zaokružiti već dobivene spoznaje, povezati međusobno razna nalazišta i uputiti na neka nova razmatranja. Lonci su iskopani u grobovima 2 (S 3333) i 4 (S 3338), u grobovima 3, 5, i 6 nađeni su u zasipnom sloju odlomci ugljeglja i posuđa, a u kv. B 5 i C 5 20 cm ispod površine 30 cm debeli sloj ugljeglja, u kojemu su došli na vidjelo i kremeniti odbitak (S 3340) i brojni odlomci posuđa (S 3341 — S 3348). Sloj se nastavlja u zapadnom i sjevernom pravcu. Izvan groba 2, s njegove sjeverozapadne strane, iskopan je lonac (S 3335),²⁸ položen na liticu, a u njegovoj blizini srebrni prsten (S 3334), ukrašen na proširenoj pločici urezanim križem.²⁹ Komadići ugljeglja ustanovljeni su također na unutrašnjim površinama ostataka lonca (S 3333) iz uništenoga groba 2.

A. Posuđe izrađeno na ručnom lončarskom kolu

1. Dijelovi i odlomci lonca (inv. br. S 3338, tab. X, 1a, b). Tanko i ravno dno je na vanjskoj površini kod ruba lagano udubljeno, prema vani ispruženo ušće završava ljevasto odrezanim rubom. Struktura je porozna, pečenje smeđe. Vel.: oč. v. ušća 2,5 cm, oč. š. 6,6 cm, deb. 5 mm; oč. v. donjeg dijela trupa 3,3 cm, oč. š. 4,7 cm, deb. 4—9 mm. Iskopan je u grobu 4.

2. Gornji dio lonca (inv. br. S 3341, tab. X, 2). Kratko i prema vani ispruženo ušće završava okomito postavljenim zaobljenim rubom. Struk-

²⁷ B. Marušić, o. c. (Tri ranosrednjovjekovna nalazišta), 281—285.

²⁸ *Ibid.*, 283, tab. II.

²⁹ *Ibid.*, 283, tab. III.

tura je porozna, pečenje mrko. Vanjska površina ramena je ukrašena utisnutom valovnicom, koja je tanka i pravilna. Vel.: oč. v. 5,1 cm, oč. š. 3,9 cm, deb. 7—8 mm. Iskopan je u kv. B 5.

3. Gornji dio lonca (inv. br. S 3342, tab. X, 3), koji završava lagano prema vani ispruženim i odbijenim ušćem. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je mrko. Vanjska površina ramena je ukrašena utisnutom pravilnom valovnicom, na prijelazu u vrat je utisnuta brazda, a obje površine ispunjene su usporednim vodoravnim crtama. Vel.: oč. v. 3,7 cm, oč. š. 4,7 cm, deb. 5—7 mm. Iskopan je u kv. B.

4. Odlomak prema vani ispruženog ušća lonca (inv. br. S 3343, tab. X, 4) koji završava okomito odrezanim rubom. Struktura je porozna, pečenje mrko. Vel.: oč. v. 3,0 cm, oč. š. 3,0 cm, deb. 6—8 mm. Iskopan je u kv. B 5.

5. Odlomak prema vani ispruženog ušća lonca (inv. br. S 3344, tab. X, 5), koji završava konično odrezanim rubom. Pečenje je mrko i smeđe. Vel.: oč. v. 2,6 cm, oč. š. 3,1 cm, deb. 6 mm. Iskopan je u kv. B 5.

ŽMINJ

Starohrvatska nekropola u Žminju, istraživana u godinama 1955, 1956. i 1957, dala je razmjerno malen broj keramičkih nalaza, koji se u stručnoj literaturi spominju tek letimično.³⁰ Iskopani su u grobovima 15, 147, 158 i 212.

Grob 15 (vel.: 135x40x32 cm, azimut 91°) s obložnim pločama i zemljanim dnom; dijete (*infans* II), dužina kostura 124 cm, desna ruka ispružena je uz tijelo, lijeva je položena na trbuh. Prilozi: 1. Dio karbo-nizirane letvice koštanog češlja (inv. br. S 2942 a, tab. XI, 1). Na jednoj od uzdužnih strana kratki su usporedni urezi. Vel.: 2,1x1,0x0,4 cm; 2. Deset odlomaka stijenki zemljane posude (inv. br. S 2942 b, tab. XI, 2) izrađene na ručnom lončarskom kolu. Struktura je porozna, pečenje je smeđe i mrko. Nalazi 1 i 2 iskopani su uz vanjsku površinu jedne od obložnih ploča na sjevernoj strani groba.

Grob 147 (vel.: 170x45x30 cm, azimut 73°) s obložnim pločama (djelomično su izvađene) i zemljanim dnom, uništen u značajnoj mjeri; od kostura je očuvana samo lubanja. Prilozi: 1. Dijelovi i odlomci stijenki na ručnom lončarskom kolu izrađene zemljane posude (inv. br. S 3576, tab. XII). Struktura je veoma porozna, glina čista, pečenje mrko. Dno je ravno, na prijelazu u donji dio trupa stijenka je odebljana, a sam prijelaz je oštar na obje površine. Najšira periferija nalazi se na visokom ramenu, dok se tijelo posude prema dnu polako, a prema otvoru naglo suzuje. Vanjska površina ramena je ispunjena jedva uočljivim usporednim vodoravnim crtama. Vel.: oč. v. 15,1 cm, maks. š./v. ? / 12,1 cm, deb. 6—9 mm. Lonac je iskopan uz vanjsku površinu obložne ploče na sjevernoj strani groba.

Grob 158 (vel.: 185x45x? cm, azimut 83°) s obložnim pločama (uglavnom su izvađene) i kamenjem (na južnoj uzdužnoj strani), zemljanim

³⁰ B. Marušić, o. c. (Slavensko-avarski), 68; B. Bačić, Starohrvatsko groblje u Žminju, JZ, III, Rijeka—Pula 1958, 324.

dnom i pokrivom od drvene daske; ženska, *adultus*, dužina slabo očuvanog kostura 165 cm, lijeva ruka je ispružena uz tijelo, desna je položena na trbuh. Prilozi: 1. Srebrna naušnica (inv. br. S 3486, tab. XI, 3). Na donjoj strani karičice umetnuta je ovalna jagoda sastavljena od dviju polutki koje su na spoju i na svakoj od bočnih strana opasane jedno-stavnom žicom. Vel.: 5,0x5,6 cm, deb. 1,1 mm, jagoda 1,8x1,1 cm; 2. Zrnasta grozdolika srebrna naušnica (inv. br. S 3487, tab. XI, 4), izrađena u tehnici lijevanja. Donja polovica karičice nesastavljenih krajeva pojačana je i završava na jednom kraju alkom, dok je na spoju dijelova različite debljine prstenasti okvir. Vel.: 5,1x2,6 cm, deb. 1—3 mm, grozdovi 2,3x0,6 cm; 3. Veći dio zemljanog lonca (inv. br. S 3576, tab. XI, 5) izrađenog na ručnom lončarskom kolu. Struktura je porozna, pečenje neizjednačeno zagasitosmeđe i mrko. Dno je ravno, prijelaz na vanjskoj površini oštar, na unutrašnjoj zaobljen. Ušće je ispruženo prema vani, a završava lagano zaobljenim i okomito postavljenim rubom, istaknutim na donjoj strani. Vanjska površina je ukrašena sa šest utisnutih valovnica, koje su niske i razvučene. Oč. vel.: v. 13,6 cm, š. 11,0 cm, deb. 6—8 mm; obnovljena vel.: v. 13,6 cm, promjer dna 7,4 cm, promjer ušća 15,6 cm, maks. š./v. 15,4/7,0 cm. Lonac je iskopan kod lakta desne ruke.

Grob 212 (vel.: 194x42x38 cm, azimut 115°) s obložnim pločama i litičastim dnom; četiri kostura, u pitanju je, kako se čini, istovremen pokop članova iste obitelji; ženska (?), *maturus* (donji kostur); muškarac, *maturus* (kostur iznad), dužina 173 cm; dijete (*infans* I) i muškarac (?), *juvenilis* (gornji kosturi); kod svih očuvanih kostura su ruke ispružene uz tijelo. Prilozi: 1. Odlomak stijenke zemljane posude (inv. br. S 7653, tab. XI, 6) izrađene na ručnom lončarskom kolu. Pečenje je mrko, struktura porozna, na unutrašnjoj površini su usporedne vodoravne crte. Vel.: 4,1x3,9 cm, deb. 6 mm. Iskopan je pokraj lubanje gornjega kostura.

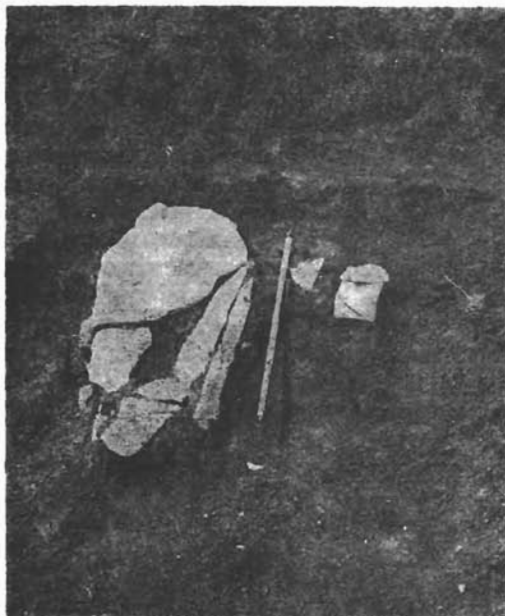
GOLEŠEVO KOD BARBANA

Kod zaseoka Goleševo, zapadno od Barbana, otkrivena su nakon oslobodenja Istre uz lokvu koja se nalazi pokraj puta prema Sv. Eleuteriju tri kosturna groba s obložnim pločama i zemljani lonac. Manje sondažno istraživanje poduzeto je 1979. god., kad su iskopana četiri groba u kojima su došli na vidjelo ponajviše dječji kosturi, a u jednom od njih nađeni su odlomci ugljevlja i zemljanih posuda, izrađenih na ručnom lončarskom kolu.³¹

Grob 4 (vel.: 80x40x40—50 cm, azimut 82°, sl. 3) obložen je sa svih strana pločama; dno i pokriv su također pločasti, pokriv čak u dva reda; *infans* I (9—12 mjeseci), očuvana je samo lubanja. Prilozi: 1. Odlomci lonca (inv. br. S 850, sl. 4: 1a, b). Lagano prema vani ispruženo

³¹ Arheološka istraživanja na Goleševu su izvođena između 28. svibnja i 8. lipnja 1979. godine. Radove je financirao Republički SIZ VII za znanstveni rad, jer oni su bili uključeni u temu 17 (Kasnoantička i ranosrednjovjekovna Istra u svjetlu arheoloških izvora) Odjela za arheologiju kod Centra za povijesne znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

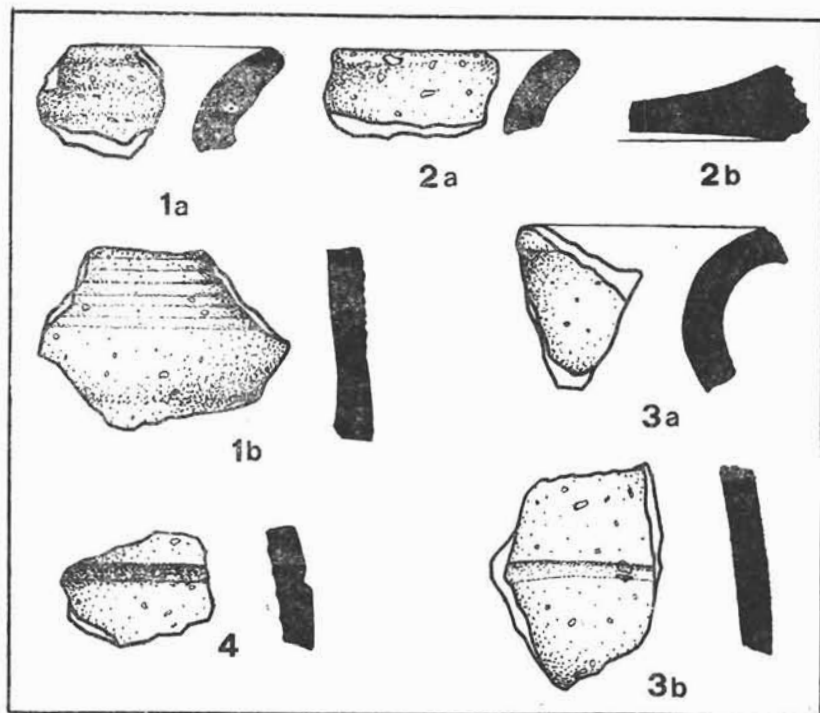
ušće završava suženim rubom, ispod kojega je na vanjskoj površini tanko rebro. Struktura je porozna, pečenje je mrko i smeđe, a na unutrašnjoj su površini usporodne vodoravne crte. Vel. ušća: oč. v. 1,8 cm, oč. š. 2,0 cm, deb. 4—7 cm; vel. stijenke: oč. v. 2,9 cm, oč. š. 3,9 cm, deb. 6—7 cm. 2. Dijelovi i odlomci lonca (inv. br. S 4232, sl. 4: 2a, b). Donji je dio trupa na prijelazu iz udubljenog dna odebljan, prema vani ispruženo ušće je zadebljano, šamot je dodat glini u tek primjetnoj količini, a pečenje je smeđe i mrko. Vel. ušća: oč. v. 1,4 cm, oč. š. 2,7 cm, deb. 5 mm; vel. dna: 1,2x2,9x0,4—1,0 cm. 3. Odlomci lonca (inv.

Sl. 3. Goleševo kod Barbana, grob 4.

br. S 4424, sl. 4: 3a, b) s prema vani ispruženim ušćem, odbijenim kod ruba. Struktura je porozna, glini je dodan šamot, a pečenje je neizjednačeno jarkosmeđe, smeđe i mrko. Vanjska površina ramena je ukrašena utisnutom razvučenom valovnicom. Vel.: 2,4x2,1x0,6 cm i 3,3x2,6x0,5 cm. 4. Odlomak stijenke (inv. br. S 800 a, tab. 4: 4). Struktura je porozna, zrnca kvarcnog pijeska dodana su glini u tek primjetnoj količini, pečenje je mrko. Vanjska površina ukrašena je brazdom. Vel.: 1,8x2,3x0,5 cm. Odlomci 1—3 iskopani su iznad pokriva, odlomak 4 uz sjevernu stranu groba.

Sl. 4. Goleševo kod Barbana, zemljano posuđe iz groba 4.

ANALIZA I ZAKLJUČCI

Prikazani staroslavenski keramički nalazi mogu se bez teškoća izdvojiti iz velike količine kasnoantičke i ranosrednjovjekovne grube keramike, jer predstavljaju s obzirom na oblike, način izrade i ukrase posebnu skupinu, što je u Istri i razumljivo. Naime, počeci njezina javljanja idu u vrijeme nakon slavensko-avarskih napadaja (599—611), kad je proizvodnja istarskih lončara starosjedilaca imala već svoju potpuno definiranu fizionomiju, koja ne doživljava u prvim stoljećima ranoga srednjeg vijeka bitnih promjena, a zadovoljavala je u svim osnovnim zahtjevima potrebe i ukus širokih slojeva tadašnjega gradskog i seoskog stanovništva.³² Sve je posuđe izrađivano na lončarskom kolu, glini su dodavana zrnca i zrna kvarcnog pijeska, pečenje je uglavnom mrko i smeđe. Oblici posuda se nadovezuju na antičku tradiciju, a najviše su zastupani lonci s prema vani ispruženim ušćem koje završava rubom, oblikovanim na razne načine. Uz njih su česte i šolje, zdjelice, tanjuri, te velika dolija i pekve. Uvid u proporcije još ne postoji, jer je broj

³² Širi je osvrt na keramičku proizvodnju istarskih lončara starosjedilaca u radu: B. Marušić, Kasnoantički Nezakcij u svjetlu arheoloških izvora.

očuvanih primjeraka razmjerno skroman. To će se, međutim, brzo mijenjati, jer je u toku obrada mnogobrojne grube keramike, iskopane u brionskom »kastromu«. Među ukrasnim uzorcima su najomiljenije jednotračne i višetračne valovnice različitih izvedbi, češljasti i metličasti urezi, rebra s ubodima, sami ubodi i brazde povučene u raznim pravcima. Dna su uglavnom ravna, katkad se javljaju stojna noga i obrtnički žigovi. Osim posuda kvalitetne proizvodnje došli su, osobito izvan većih središta, na vidjelo i keramički nalazi koji upravo zbunjuju s obzirom na očito nazadovanje u izradi, no uprkos tome oni nikad ne gube neka od bitnih obilježja iz svoje »osobne karte« koja svjedoče o pripadnosti velikoj keramičkoj porodici, vjernoj antičkom svijetu.³³

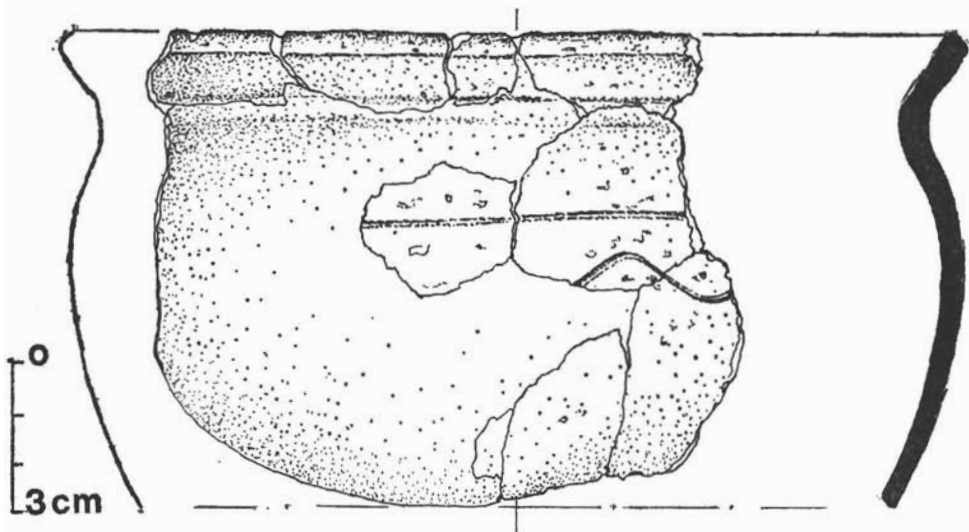
No, sasvim je nemoguće, međutim, uklopiti u ovu porodicu neke od keramičkih nalaza iskopanih u Muntajani. To je uočio i A. Šonje kad ih je podijelio u tri vrste. Prvu predstavlja prema njemu »posude prosto rađene bez lončarskog kola, vrlo hrapave i bez ikakva ukrasa. Tu vrstu posuda donijeli su Slaveni Hrvati u Istru iz svoje pradomovine s one strane Karpata«. U drugu vrstu stavlja posude »koje su po obliku dosta slične prvoj vrsti, ali nešto bolje pečene i vještije obrađene. Te posude su prijelaznog karaktera i spadaju u vrijeme kada su slavenski lončari počeli tražiti bolje uzore u kasnoantičkoj keramici.« Trećoj vrsti pripadaju »posude rađene na lončarskom kolu i najčešće ukrašene metličastom valovnicom. Te posude su Hrvati izrađivali prema uzorima kasnoantičkih posuda kakve su u Istri zatekli u vrijeme svog dolaska u ovu pokrajinu ili pod utjecajem posuda koje su u Istru dolazile iz susjednog romanskog područja na obalama Jadrana«.³⁴

Njegovo tumačenje prve skupine (tab. III, 1, 2; tab. IV i tab. V, 1—4) u biti je ispravno, iako mu nedostaje — naravno u okviru stvarnih skučenih mogućnosti radi ograničenog broja nalaza te stanja njihove očuvanosti — sagledavanje proporcija, profilacije i nekih tehničkih pojedinosti, koji tek omogućuju, u slučaju pozitivnog odgovora, uvrštavanje posuda prve skupine u staroslavensku keramiku tipa Korčak-Praga (6—7. st.), koja se nakon svojega pojavljivanja na prostoru »pradomovine« širi putovima zapadne i južne slavenske ekspanzije u širokoj lepezi do Labe i Grčke.³⁵ Ručno izrađeni lonci iz Muntajane ponajviše su srednje visoki (tab. IV, tab. V, 1, 2, 4), jedan je malen (tab. V, 3), a jedan visok (tab. III, 1). Najšira periferija nalazi se u gornjoj četvrtini posude, promjer dna je uži od promjera ušća, ono je opet manje od visine lonca, a promjer najšire periferije je veći od promjera ušća. Iznimku predstavlja posuda B 4 (tab. IV). o kojoj će biti još govora. Dna su na prijelazu u donji dio trupa zadebljana, a profilacija gornjeg dijela lonca tek naglašena, jer su kratka ušća koja završavaju zaobljenim ili odrezanim rubom jedva primjetno prema van ispružena. Glini su dodani, uz krupna zrna istarskoga kvarcnog pijeska, i neki drugi sastojci (slama i slično) za učvršćivanje koji su nestali

³³ B. Marušić, o. c. (Suton antike), riječ je o posudi iz nalazišta Friškovic kod Barbana; talijanska varijanta rada objavljena je u *Atti*, XIV, Centro di ricerche storiche, Rovigno-Trieste 1983—1984.

³⁴ A. Šonje, o. c., 213.

³⁵ Z d. V a n a, *Svet davných Slovanu*, Praga 1983, 21—23.

Sl. 5. Čelega kod Novigrada, dio visoke zdjele.

u toku proizvodnje, a na koje ukazuje porozna struktura stijenki. Na površinama i u lomovima izjednačena crna boja svjedoči o dobrom pečenju posuda. Treba i dodati da su površine veoma hrapave zbog ispučenih zrna pijeska i da nedostaju bilo kakvi ukrasi. Uspoređivanje s osnovnim značajkama keramike tipa Praga-Korčak³⁶ i još više Praga-Penkovka³⁷ pruža, uglavnom, pozitivan odgovor. Dodatna sagledavanja odnose se na posudu B 4 (tab. IV) koja se može, s obzirom na izgled i proporcije, uvrstiti u malobrojnu drugu skupinu posuda tipa Korčak,³⁸ a postoje i analogije u keramici tipa Klenovica.³⁹ Ona predstavlja, u biti, visoku zdjelu sa širokim ušćem i uskim dnom; promjeri ušća i uzdignute najšire periferije gotovo su isti. Slična visoka zdjela (sl. 5; vel.: oč. v. 9,3 cm, promjer ušća 17,0 cm, deb. 4—5 mm) razvijenije izrade i izgleda iskopana je i u Čelegi (druga polovica 7. st.).⁴⁰

Za drugu skupinu (tab. V, 5—7) bitna je ručna izrada posuda. Na vanjskoj površini ramena lonca B 9 (tab. V, 5) vidljivi su prstni otisci. Prema vani ispružena ušća duža su od ušća posuda prve skupine i za-

³⁶ I. P. Rusanova, *Slavjanske drevnosti VI—IX vv. između Dneprom i zapadnim Bugom*, *Arheologija SSSR*, E 1—25, Moskva 1973, 10—12.

³⁷ V. V. Sedov, *Vostočnie Slavjane v VI—XIII vv.*, Moskva 1982, 19, tab. III, 1—6.

³⁸ I. P. Rusanova, *o. c.*, 11, tab. 20, 4—6.

³⁹ J. Eisner, *Rukovet slovanske arheologie*, Praga 1966, 226, sl. 15, 6.

⁴⁰ B. Marušić, *o. c.* (Zgodnjesrednjeveško grobišće), 203, tab. II, 1 i tab. VIII, 1 (profil je dan pogrešno). U pitanju je posuda S 3200, koja je izrađena na primitivnom lončarskom kolu uz istovremeno ručno oblikovanje, o čemu svjedoče otisci prstiju na unutrašnjoj površini. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je smeđe i mrko. Vanjska površina ramena je ispunjena tek primjetno utisnutom crtom i pravilnom valovnicom.

vršavaju konično odrezanim rubom. Vanjske površine su zaglađene, a uspoređivanje s keramikom iz knežjega groba u Čađavici ostavlja dojam određene sličnosti.⁴¹ Kod posude B 9 i B 10 glina je gotovo čista, dok su kod lonca B 11 (tab. V, 7) dodana zrnca i zrna kvarcnog pijeska. Unutrašnja površina ramena je ispunjena dubokim brazdama. Pečenje je smeđe i dobro. A. Šonje smatra da predstavlja posude iz druge skupine pokušaj približavanja slavenskih lončara kasnoantičkoj tradiciji.⁴² Njegov zaključak, međutim, nema potvrde u arheološkoj građi, jer u bogatom fundusu nalaza kasnoantičke (5, 6. st.) grube keramike uopće nema posuda sa zaglađenim površinama, dok keramika iz Čelege, na kojoj su uočeni dodiri između romanskih i slavenskih lončara, pokazuje sasvim drukčiju sliku stvarnoga zbivanja.⁴³ Zasad se može samo ustvrditi da nalazi druge skupine zaokružuju uvid o staroslavenskoj keramici iskopanoj na Muntajani i dopunjuju time dosadašnje skromne spoznaje osnovane na nalazima iz Čelege i Polaćina.⁴⁴

Sasvim je neprihvatljiva analiza veoma brojne treće skupine (tab. I, 1—5 i tab. II, 1—3) koju su, po mišljenju A. Šonje, slavenski lončari izrađivali u 9. i 10. st. pod utjecajem kasnoantičkog posuda ili pak posuda uvezenih u Istru iz susjednih romanskih područja na obalama Jadrana (vjerojatno misli na mletačko-ravenski prostor).⁴⁵ Taj svoj zaključak temelji na tri oslona. Prvog predstavlja znanstveni autoritet Lj. Karamana i njegova klasifikacija vrsarske keramike. Drugi temelji na tumačenju okolnosti nalaza, po kojima 10—15 cm debeli sloj iznad poda, u kojemu su iskopani keramički ostaci, nije nastao postepeno, a niti u jedno određeno vrijeme, jer su hrbine najstarijeg tipa »ispremiješane s ulomcima kasnije rađenih posuda. Prema tome, taj sloj je bio miješan tijekom svojega postojanja. Pri tom miješanju stariji su slojevi bili miješani s ostalim malim slojevima.«⁴⁶ Treći oslon pruža činjenica da na području istražene građevine »nije nađen niti jedan ulomak kasnoantičke keramike«, pa se može »uvjerljivo zaključiti da opisani ulomci posuda, koje su vrlo slične kasnoantičkim posudama kućne proizvodnje, ne potječu iz kasne antike. Vrlo je brojan nalaz hrbina spomenute treće vrste. Stoga nema svrhe pretpostaviti da ti ulomci potječu iz kasnoantičkih posuda.«⁴⁷

Što se tiče prvog oslona, može se slobodno ustvrditi da Lj. Karaman 1949. god. nije ni mogao dati drukčije tumačenje, jer kasnoantičko-ranosrednjovjekovna gruba keramika regionalne proizvodnje još nije bila uočena kao keramički kompleks na tlu Istre u dotadašnjim pisanim radovima, a i samo proučavanje staroslavenske keramike nalazilo se u početnoj fazi. Nasuprot tome, A. Šonje je svoj rad pisao 1974. god.,

⁴¹ Z d V a n a, o. c., 43 (kolor fotografija nalaza iz Čađavice).

⁴² A. Š o n j e, o. c., 213.

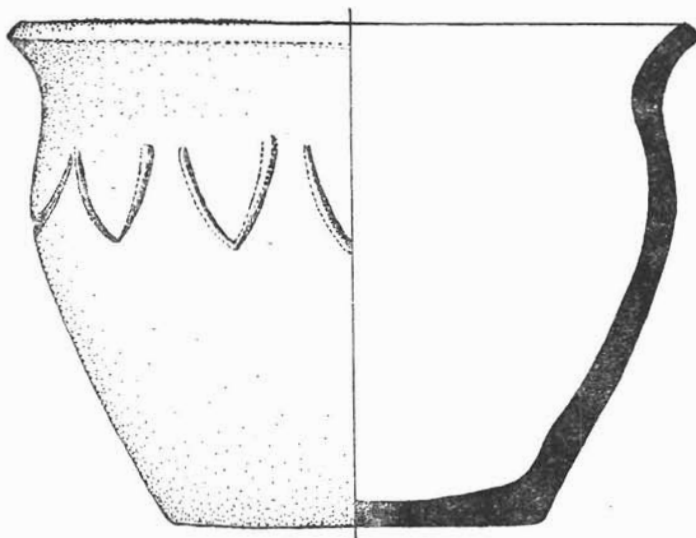
⁴³ B. M a r u š i ć, o. c. (Zgodnjerednjeveško grobišće), 213—214.

⁴⁴ B. M a r u š i ć, o. c., (Polaćine), 310; grubo slavensko posude iz Polaćina se razlikuje od posuda iz Muntajane (a i Čelege, te Mejice) po tome da je glini dodavan šamot.

⁴⁵ A. Š o n j e, o. c., 213.

⁴⁶ *Ibid.*, 212 (može se pretpostaviti da je umjesto »malim slojevima« pravilno »mlađim slojevima«).

⁴⁷ *Ibid.*

Sl. 6. Istra, nepoznato nalazište: lonac S 7431. M = 1 : 2.

a tada se mogao poslužiti rezultatima brojnih objavljenih istraživanja, u kojima je u Istri došla na vidjelo već spomenuta gruba keramika. Spoznaje o razvojnim putovima staroslavenske keramike također su obogaćena nakon intenzivnih terenskih radova na opširnim prostranstvima koja su u ranom srednjem vijeku naseljavali Slaveni,⁴⁸ što je sve stavljalo A. Šonju, s obzirom na Lj. Karamana, u mnogo povoljniji položaj.

Ako se sagledaju kritično okolnosti nalaza, onda ukazuje tanki, 10—15 cm debeli sloj s keramičkim nalazima prije svega na razmjerno kratko vremensko korištenje južnog dijela prostorije A i malene prostorije B, koje je, s obzirom na dataciju najstarije keramičke skupine, veoma brzo slijedilo oštećenju i napuštanju crkve. Tri keramičke vrste upotrebljavane su istovremeno, zbog toga su one i pomiješane, a posude treće skupine mogle su doći u posjed novog stanovništva — kao u Polačini oko 10 km sjevernije od Muntajane — na razne načine, od jednostavnog uzimanja iz napuštenih kuća do normalne razmjene dobara sa starosjediocima.

I treći oslon dan je u veoma proizvoljnom vidu,⁴⁹ jer valja ipak imati na umu činjenicu da su istraživanja u Muntajani bila sondažne naravi.

⁴⁸ Z d V a n a, o. c., 29—51.

⁴⁹ A. Šonje iznosi u svojim razmatranjima čak sasvim suprotne sadržaje. Tako tvrdi kod analize treće vrste posuđa da na Muntajani nema kasnoantičke keramike, a kod analize druge vrste da se »ona razlikuje od kasnoantičkih posuda kućne proizvodnje koje su nađene u Muntajani« (o. c., 212). Potpuno isti tekst nalazi se i u nešto skraćenoj verziji rada objavljenog u *Starinaru SAN*, XXVIII, Beograd 1976, 63. No, i ovdje treba pretpostaviti da je u pitanju greška pri pretpostavljanju i da je pravilno: »koje nisu nađene u Muntajani«.

Ona su slijedila samo pravac zidova, a površina između njih ostala je neistražena. Čak da je iskopavanje dovedeno do kraja, ne bi se ništa mijenjalo. Građevina je služila, naime, svojoj svrsi samo u drugoj polovici 6. st., te postoji jedna faza gradnje. Bilo kakva planiranja, a time i dovažanje zasipne građe, isključena su. Nalazi zemljanoga liturgijskog posuđa (bokali i čaše) također ne dolaze u obzir, jer takvu zamjenu za stakleno i metalno posuđe u toj raskošnoj bazilici ne treba ni očekivati. No, bizantskodobni romanski lončari ipak su prisutni i u Muntajani zanimljivim nalazom krovne opeke,⁵⁰ koja pripada gruboj keramici i ona zamjenjuje slične tvorničke proizvode.

Zaključne pretpostavke A. Šonje o vremenu izrade, etničkoj pripadnosti lončara i o ulozi romanskog posuđa na oblikovanje njegove treće vrste moglo bi se, teorijski, i prihvatiti, osobito jer postoji keramička građa iz 7. i 8. st., djelomice objavljena do 1974. i nakon 1974. god., koja zatvara široki vremenski raspon od početka 7. do početka 9. st., iz kojega nisu poznati, po A. Šonji, gotovo nikakvi keramički nalazi.⁵¹ Nalazište Čelega je već spomenuto, a u Polačinama (7. st.) i u Dvogradu (8. st.)⁵² ustanovljeno je istovremeno pojavljivanje proizvoda romanskih i slavenskih lončara. Značajnu ulogu u tom kontekstu imaju i nalazi iz Babine brajde (8. st.) i Žminja (nekropola 9. i 10. st.), o kojima će biti još govora, te iz kaštela Stari Gočan.⁵³ Problem međusobnih odnosa romanskih i slavenskih lončara na tlu Istre u prvim stoljećima ranoga srednjeg vijeka svakako je prisutan, ali ne u Muntajani, gdje je došlo samo do važnog, ali kratkog istovremenog pojavljivanja grube romanske i slavenske keramike jednom u prvoj polovici 7. st.

Razmjerno skromni ostaci zemljanog posuđa iz Mejice (brežuljak Tijola) kod Buzeta (tab. IX) iskopani su uglavnom na istočnoj periferiji velike ranosrednjovjekovne nekropole (7, 8. st.)⁵⁴, na prostorima gdje su bili odmah ispod humusa i sve do zdravice veliki kameni blokovi, a grobova nije ni bilo, ili se javljaju u većim razmacima; manji odlomci posuđa nađeni su pojedinačno i u nekim grobovima.⁵⁵ Na prvi pogled izgledaju veoma slični prahistorijskoj gradinskoj keramici, što međutim ne dolazi u obzir, jer niz činjenica dokazuje njihovo ranosrednjovjekovno porijeklo. Kao prvo, na brežuljku Tijola nema crne zemlje, tipične za gradinska naselja. Nalazi su, dalje, malobrojni, javljaju se na okupu, u istom sloju iskopana je i kasnoantička bizantsko-

⁵⁰ A. Šonje, o. c., 209, tab. VII, 1—2.

⁵¹ A. Šonje, o. c., 213.

⁵² B. Marušić, o. c. (Kompleks bazilike), tab. XXXIV i XXXV, 2 (slavenska posuda); tab. XXXVII—XL (romansko posuđe); za Polačine cfr. B. Marušić, o. c. (Polačine), 316 (tab. II, 3) slavenska je posuda; 315 (tab. I, 7) i 312 (sl. 2) romansko je posuđe.

⁵³ F. Juroš, Keramika kaštela Stari Gočan (diplomski rad), Zagreb 1978.

⁵⁴ B. Marušić, o. c. (Prilog poznavanju), 194 (tlocrt groblja).

⁵⁵ Dva odlomka (vel.: 6,0x6,4x0,8 cm i 5,7x2,6x0,8 cm) iskopana su u bogatom vojničkom grobu 119 (grobnja cjelina: željezni nož, koštani češalj, četiri željezna vrška strelica, kamen za kresanje vatre); u grobu je bilo i ugljevlja od paljenja ritualne vatre.

dobna tvornička i gruba⁵⁶ keramika (A 1, B 1 i C 2; A 2 i C 8; A 3 i C 10; A 4 i C 12), a obje površine odlomka C 9 (tab. IX, 3) ispunjene su usporednim vodoravnim crtama koje ukazuju na upotrebu primitivnoga lončarskog kola. Bitne su oznake veoma grubog posuđa iz Mejice: rađeno je ručno, struktura je porozna, glina manje više čista, površine su glatke, pečenje neizjednačeno. Od oblika se javljaju lonci, zdjele i posude s ručkama. Keramika iz Mejice, a njoj se mogu pridružiti i odlomci iz groba 32 u Velikom Mlunu (cfr. bilj. 26), razlikuje se od keramike iz Muntajane i Polačina. Svako od spomenutih nalazišta ima uz bitne zajedničke osobine i svoje osebujnosti koje su vjerojatno posljedica međusobno miješanja pripadnika južne slavenske ekspanzije na dugom putu od »pradomovine« do Jadranskog mora.

Grobovi s posuđem, iskopani u Babinoj brajdi, Zminju i Goleševu, pripadaju starijem sloju starohrvatskih nekropola Istre. U tim nekropolama pokopani su slavenski seljaci koji su postupno naseljavali Žminjštinu i Barbarštinu već prije početka franačke vladavine (788), a masovnije nakon uključivanja Istre u franačku državu, kad su nestale granice između nekad bizantske Istre i njezina zaleđa. Zbog toga se može i ustvrditi da one u biti pokrivaju zapadnu periferiju šireg prostora sa zajedničkim starohrvatskim kulturnim obilježjem, a središte tog prostora treba tražiti negdje u Hrvatskom primorju (Vinodol ?).

Razmjerno brojno posuđe iz Babine brajde (tab. X), a i neke okolnosti njihovog nalaza, zaslužuju naročitu pažnju. To se odnosi prije svega na lonac S 3335,⁵⁷ iskopan izvan kosturnih grobova koji bi mogao predstavljati i paljevinski grob. Iako izgleda u prvi mah da ova pretpostavka nema osnove, treba upozoriti na površinu ispunjenu debelim slojem ugljenvlja. Ona bi se, naime, mogla označiti i kao prostor za spaljivanje pokojnika i tako svjedočiti u prilog izrečene pretpostavke. U tom slučaju bilo bi groblje na Babinoj brajdi dvoslojno: starijem sloju pripadali bi paljevinski grobovi, a mlađem kosturni s loncima i noževima, te poganskim pogrebnim običajima (zatrpavanje grobova s ritualnim sipom, paljenje ritualne vatre u loncima). Lonci iz Babine brajde nadovezuju se, s obzirom na strukturu, pečenje i djelomice profilaciju (tab. X, 2, 3 i lonac S 3335), na slavensko posuđe iz 7. st., dok je očevidan napredak u izradi (upotreba lončarskoga kola) i u primjeni ukrasnih uzoraka (utisnuta pravilna valovnica, tab. X, 2, 3 i lonac S 3335), a katkad i u razvijenoj profilaciji (tab. X, 1, 5). Je li do navedenih usavršavanja došlo u toku samostalnog razvoja, ili pod utjecajem romanskih lončara, o tome se može tek nagađati, osobito stoga što nisu objavljeni keramički nalazi iz nekropole Stranče-Gorica kod Crikvenice.⁵⁸ No, treba ipak upozoriti i na posude romanskih lončara iz Dvograda i Bala (?),⁵⁹ koje bi govorilo u prilog druge pretpostavke.

⁵⁶ Jedan odlomak (vel.: 3,2x3,1 cm), ukrašen utisnutom strmom valovnicom i usporednim vodoravnim crtama, iskopan je na Mejici između 1895. i 1897. godine.

⁵⁷ B. Marušić, o. c. (Tri ranosrednjovjekovna nalazišta), 294, tab. II.

⁵⁸ R. Matejčić, Općenito o starohrvatskim nekropolama u Vinodolu, Rijeka 1980, 3.

⁵⁹ B. Marušić, o. c. (Tri spomenika starohrvatske arhitekture), 82—84, 94, tab. II—IV.

Iako je velika starohrvatska nekropola u Žminju s 227 otkrivena grobova imala keramičke nalaze samo u četiri groba (tab. XI), može se ipak ustvrditi da je dala dragocjenu građu, koja se nadovezuje, što se tiče fakture i tehnike rada, na posude iz Babine brajde. Najzanimljiviji je, s obzirom na grobnu cjelinu, grob 158 (tab. XI, 3—5), u kojemu je iskopan razmjerno dobro očuvan lonac (tab. XI, 5), bogato ukrašen utisnutim valovnicama. Da nema razvijenu profilaciju gornjeg dijela s uvučenim vratom, mogao bi se čak, s obzirom na proporcije, označiti kao visoka zdjela. Promjer dna je, naime, za polovicu manji od promjera ušća, visina odgovara promjeru ušća, a ovaj širini najšire periferije koja je smještena u sredini lonca.⁶⁰ Grobna cjelina stavlja na prvi pogled zbog lijevane grozdolike i prema tome bjelobrdske naušnice (tab. XI, 4) grob u drugu polovicu 10. stoljeća. No, postoje i druge mogućnosti datiranja. A. Pleterski je sličnu lijevanu naušnicu iz nalazišta Bled—Sedlo (grob 90), koja ima zrnoliki, a ne glatki grozd, uvrstio u skupinu zlatnih grozdolikih naušnica koje su nađene na širokom prostoru od Dalmacije do Moravske i datirao pod znakom upitnika na početak 9. stoljeća.⁶¹ Žminjskom nalazu odgovara takvo sagledavanje, jer je u pitanju grob s keramikom, tipičan za stariji sloj starohrvatskih grobova. Druga naušnica (tab. XI, 3) pripada tipu jednostavnih starohrvatskih naušnica s jednom jagodom, koje su datirane u Dalmaciji u 9. i 10. st.⁶² i prema tome ne predstavlja građu koja bi omogućila točnije datiranje groba.

Drugi lonac (tab. XII) došao je na vidjelo kod groba 147. Očuvana je gotovo čitava visina, ali nažalost nedostaje gornji završetak. No, usprkos tome, čini se, u pitanju je srednje velika crna posuda s veoma poroznom strukturom, koja ima proširenu i uzdignutu najširu periferiju i — kako se može naslutiti — jednostavni suženi otvor. Oblik je prisutan u kasnoantičkoj gruboj keramici,⁶³ pa se može pretpostaviti da je preuzet od romanskih lončara, dok faktura i pečenje upućuju na proizvode slavenskih lončara.

Odlomci posude neodređenog oblika (tab. XI, 2) nađeni su kod groba 15. Uza nju je iskopana i karbonizirana letvica trodjelnoga koštanog češlja (tab. XI, 1), jednog od omiljenih nalaza u barbariziranim nekropolama 7. i 8. st.,⁶⁴ koja je možda jedini ostatak uništenoga starijeg sloja paljevinskih grobova. Odlomak iz groba 212 (tab. XI, 6) nađen je u grobnom sipu.

⁶⁰ Sličan lonac (inv. br. S 7431, sl. 6), ali s manje razvijenim gornjim djelom, vraćen je 1961. god. iz Italije Arheološkom muzeju Istre. Izrađen je na ručnom lončarskom kolu, a na unutrašnjoj površini vidljivi su otisci prstiju. Glini su dodana zrnca kvarcnog pijeska, pečenje je neizjednačeno smeđe. Vanjska površina ramena je ukrašena spojenim i pojedinačnim V-urezima i niskom valovnicom koja povezuje već spomenute ukrasne uzorke. Nalazište nije poznato. Vel.: v. 13,6 cm, promjer ušća 18,0 cm, promjer dna 9,8 cm, maks. š./v. 17,0/8,6 cm.

⁶¹ A. Pleterski, Časovna izpovednost plastovitosti staroslovanskoga grobišća Sedlo na blejskem gradu, *AV SAŽU*, XXXIII, Ljubljana 1982, 148.

⁶² D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, Split 1978, 98—99.

⁶³ Slično posude je iskopano na brionskom »kastrumu« i u Betiki kod Barbarige, samostanski kompleks Sv. Andrije (neobjavljeno).

⁶⁴ B. Marušić, o. c. (Nekropole), 337.

Odlomci keramike (sl. 4) iz Goleševa kod Barbana iskopani su u grobu 4. Oni se u bitnim obilježjima podudaraju s posuđem iz Babine brajde i Žminja, te dopunjuju arheološku kartu nalazišta sa staroslavenskom keramikom.

Na kraju izvršene analize i postavljanja niza zaključaka i pretpostavki može se ustvrditi da dobivene spoznaje pružaju, usprkos pojedinim nedorečenostima osnovu za buduća istraživanja, koja će svojim rezultatima ne samo upotpuniti nego i ispraviti dosadašnja poznavanja i pružiti novu građu za proučavanje etničkih odnosa, te materijalne i duhovne kulture na tlu ranosrednjovjekovne Istre.

Résumé

A PROPOS DES TROUVAILLES DE CÉRAMIQUE SLAVE EN ISTRIE

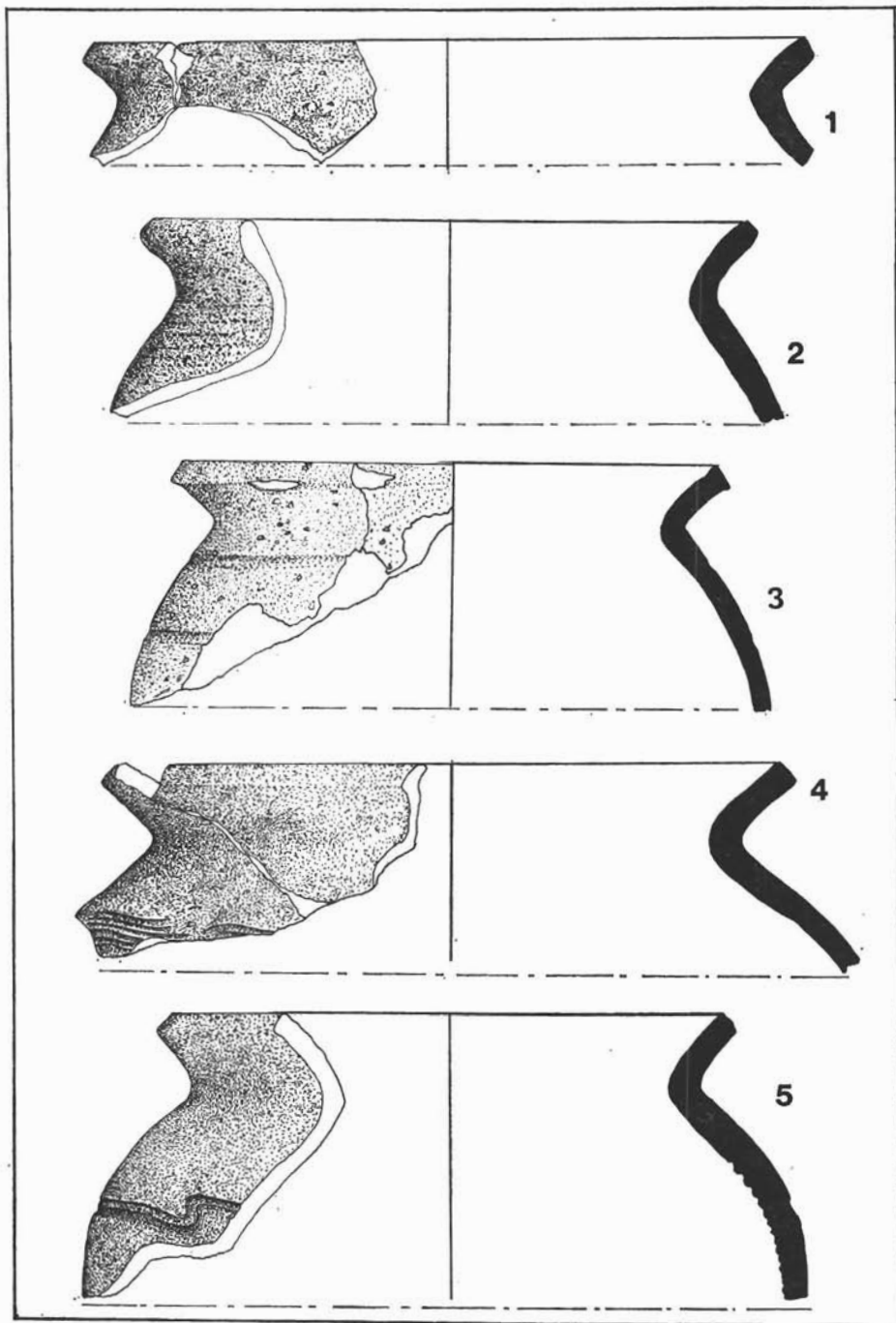
Au cours des dernières recherches effectuées dans diverses localités istriennes, une grande quantité de céramique rustique de la Basse-Antiquité et du Haut Moyen-Age a été déterrée. Il est possible de la diviser en deux groupes distincts. Le premier, le plus grand, est représenté par les objets fabriqués par les potiers autochtones romans, qui ont reçu leur physiologie définitive avant la fin du VIème siècle. Le second groupe, moindre, est représenté par la vaisselle paléoslave qui est l'objet de cette étude.

Le plus grand nombre de récipients a été découvert dans la localité Muntajana près de Žužići, commune de Poreč (T. I—VI). Il a été mis à jour dans les pièces A et B de la basilique byzantine (moitié du VIème siècle) qui a été endommagée durant les attaques avaro-slaves (599—611), dans une couche de 10 à 15 cm d'épaisseur couvrant le sol des dites pièces (fig. 2), adaptées pour une fonction profane dans la première moitié du VIIème siècle. Cette vaisselle peut être divisée en trois groupes. Au premier groupe (T. III, 1, 2; T. IV et T. V, 1—5) appartiennent les récipients exécutés à la main, aux parois épaisses et à la surface rugueuse, légèrement profilés; leur structure est poreuse, des grains de sable ont été ajoutés à l'argile, leur couleur a été rendue noire par la cuisson. Il s'agit de pots, à l'exception du récipient B 4 (T. IV et T. VI, 1) que l'on peut considérer comme une haute écuelle. La poterie du premier groupe appartient à la céramique de type Prague—Korčak—Penkovka. La poterie du second groupe a été également exécutée à la main, ses parois sont épaisses, mais la profilation est plus développée, la surface en est lisse et la couleur brune (T. V, 5—7). Après de longues observations, l'auteur a attribué le troisième groupe, déterré dans la même couche, aux potiers autochtones romans. Son opinion est entièrement différente de celle de A. Sonje selon lequel le troisième groupe daterait du IXème siècle et serait le produit des potiers slaves (T. I, 1—5; T. II, 1—3; T. VI, 2).

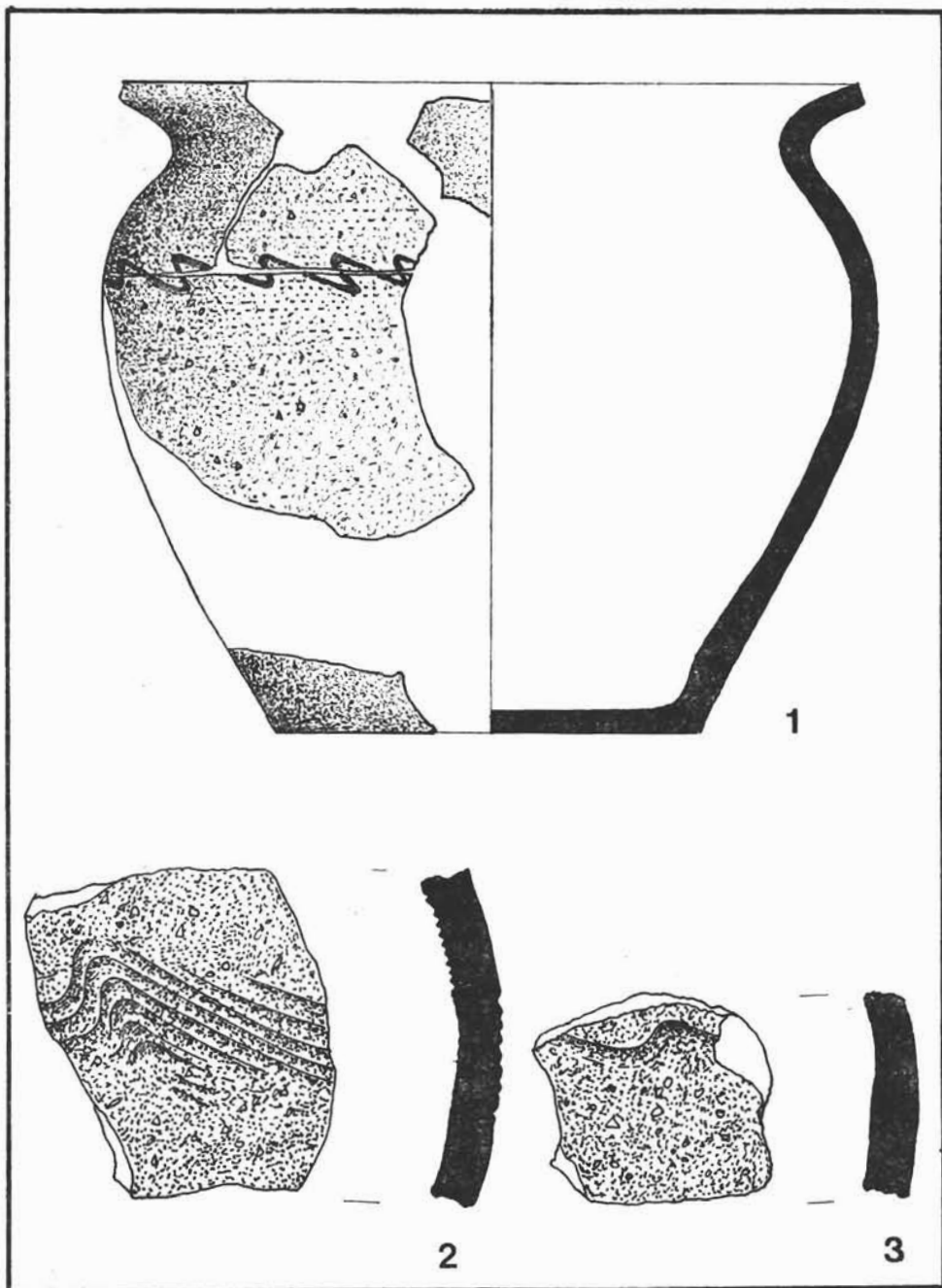
Les restes peu nombreux de la poterie de Mejice près de Buzet (T. IX) ont été découverts surtout dans la périphérie est de la grande nécropole du

VIIème et du VIIIème siècle et dans des tombes individuelles. Exécutée à la main, sa structure est poreuse, son argile est pure, sa surface est lisse et sa cuisson n'est pas uniforme. Il s'agit de pots, d'écuelles et de récipients à anses.

Les tombes à vaisselle de terre, découvertes à Babina Brajda près de Žminj (T. X), à Žminj (T. XI, XII) et à Goleševo près de Barbana (fig. 4) appartiennent à la couche la plus ancienne des nécropoles paléocroates de l'Istrie. Les récipients possèdent des caractéristiques communes. Ils ont été exécutés sur un tour de potier, leur profilation est en général plus développée que celle du second groupe de Muntajana et leur surface extérieure est décorée par des applications en forme d'ondulations. Leur structure est poreuse, l'argile en est pure (ce n'est qu'exceptionnellement qu'il y a addition de grains de sable en quantité infime ou parfois de glaise) et la couleur en est brune et sombre. Même si ce groupe de céramique slave plus jeune diffère aussi visiblement de la céramique rustique des potiers romans, il est évident qu'un progrès important a eu lieu, d'un côté au cours de son évolution indépendante et d'un autre côté sous l'influence des potiers romans. Le pot trouvé dans la tombe 158 à Žminj est particulièrement intéressant car il a été daté dans la seconde moitié du Xème siècle par une boucle d'oreille en forme de grappe de raisin de Bijelo Brdo (T. XI, 3—5). Il pourrait cependant dater du début du IXème siècle car la grappe de la boucle d'oreille a été exécutée avec réalisme et non pas schématiquement et par conséquent dépend des boucles d'oreille à grappes de type Trilj—Nin. L'auteur pense, et il s'agit d'une supposition importante, que certaines trouvailles, comme le dos carbonisé d'un peigne (T. XI, 1) découvert près de la tombe 15 à Žminj, le pot trouvé en-dehors des tombes à Babina Brajda et la couche de charbon de 30 cm d'épaisseur mise à jour sur une superficie de 32 m² dans la même localité, indiquent l'existence d'un horizon plus ancien de tombes incendiées.

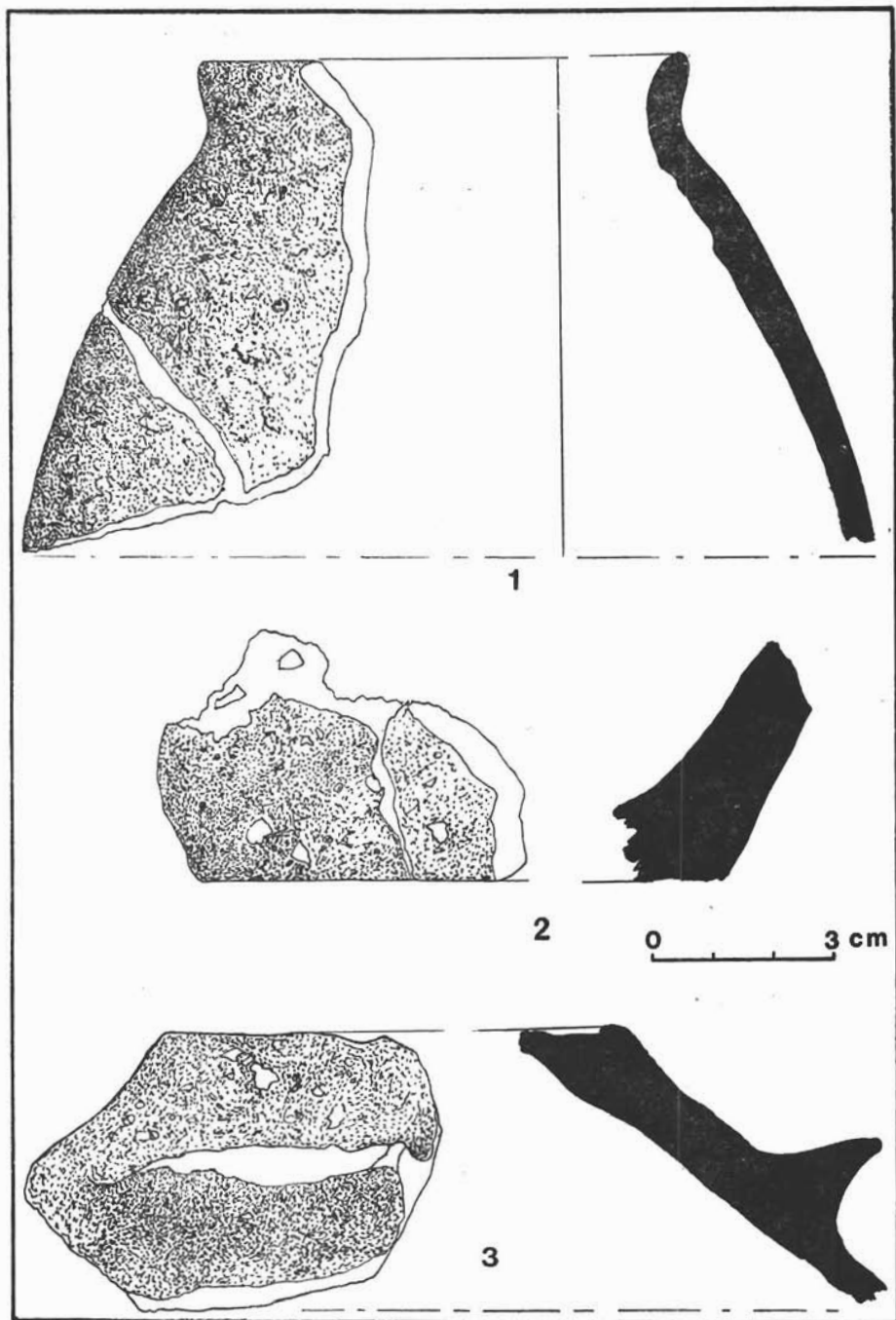

Muntajana kod Žužića. 1 = A 1, 2 = A 2, 3 = A 3, 4 = A 4, 5 = A 5; 1—5 = keramika; M = 1:1.

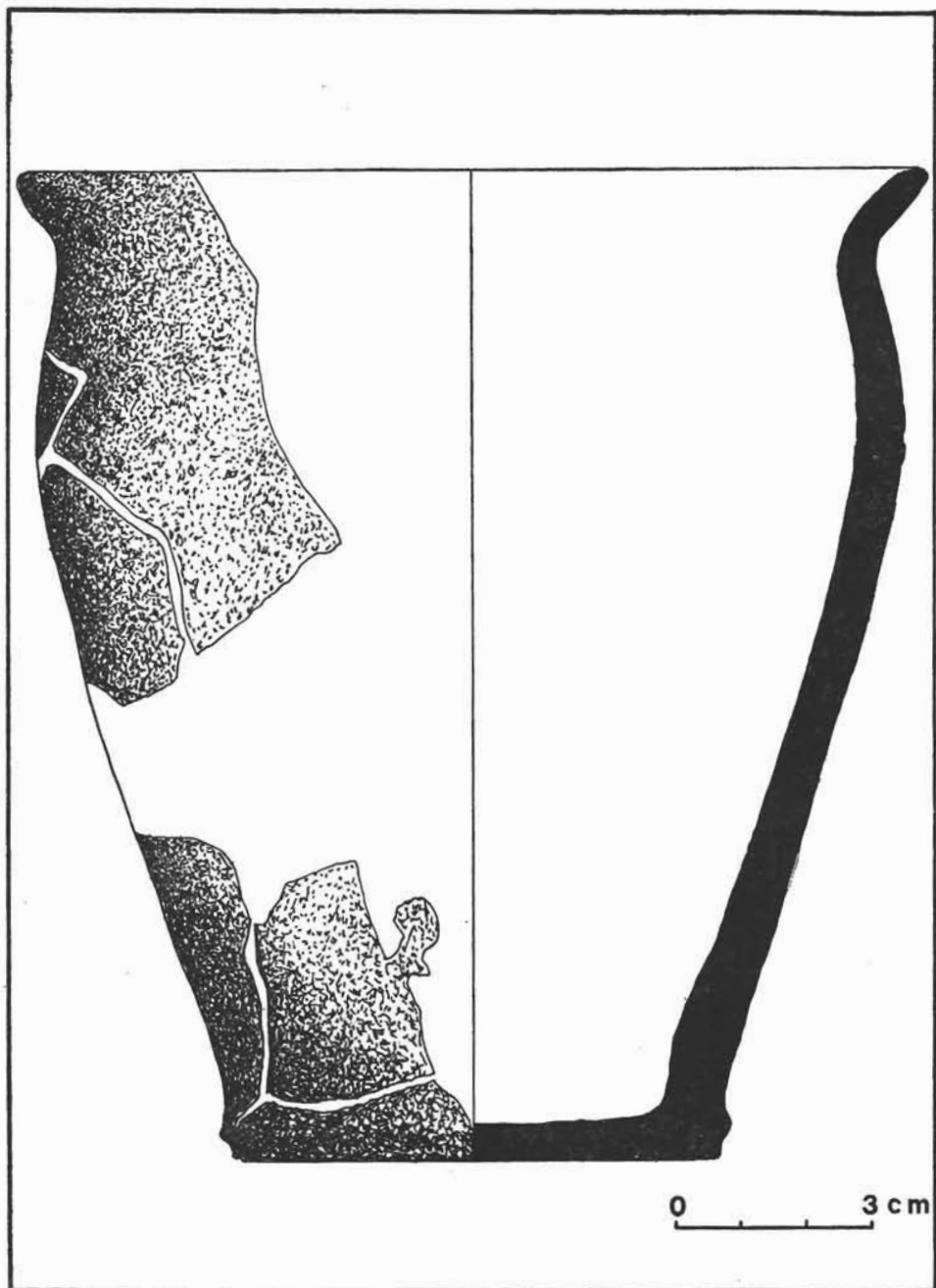

Muntajana kod Žužića. 1 = A 6, 2 = A 7, 3 = A 8; 1—3 = keramika; M = 1:1 (2, 3) i 1:2 (1).

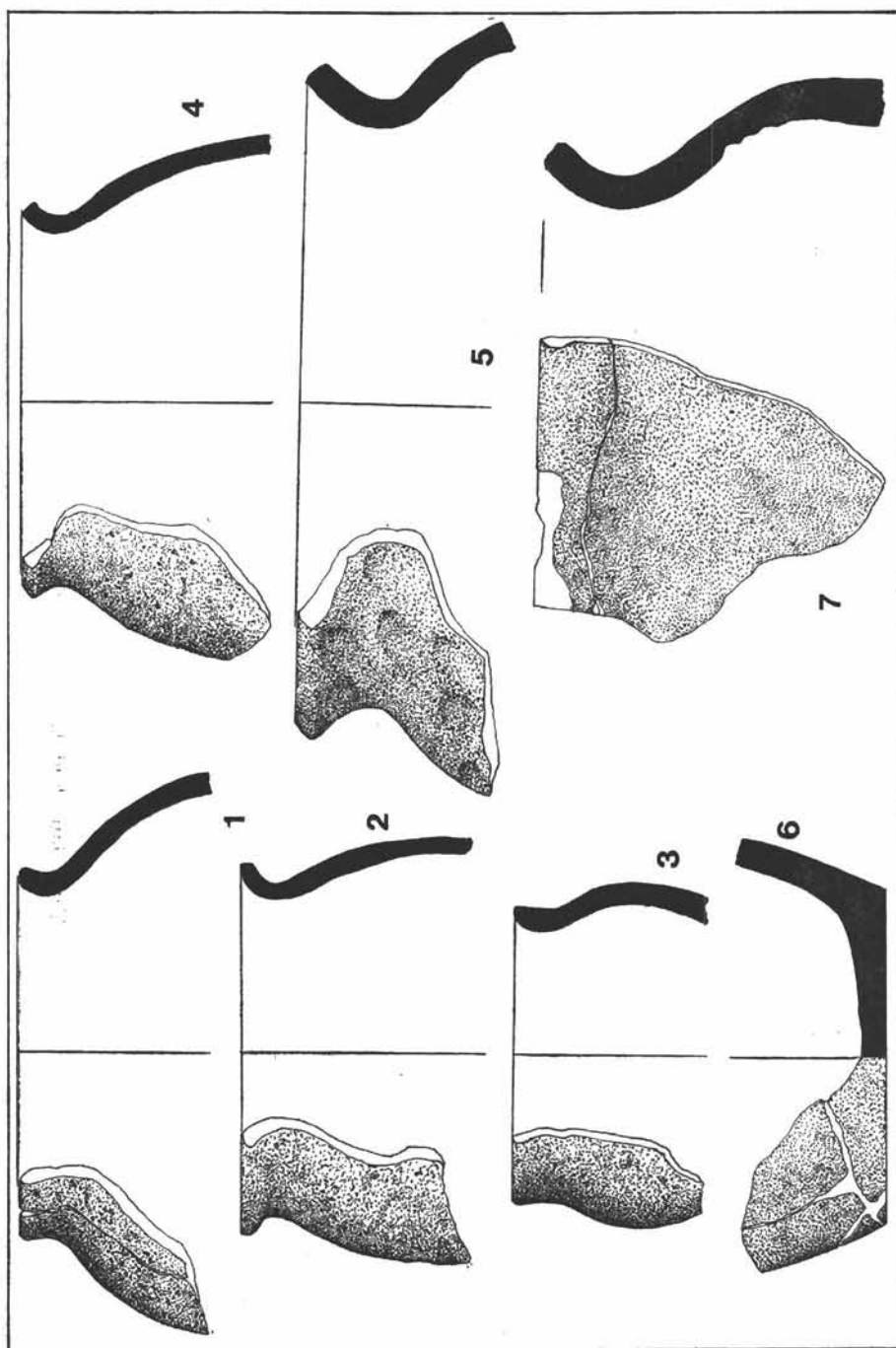

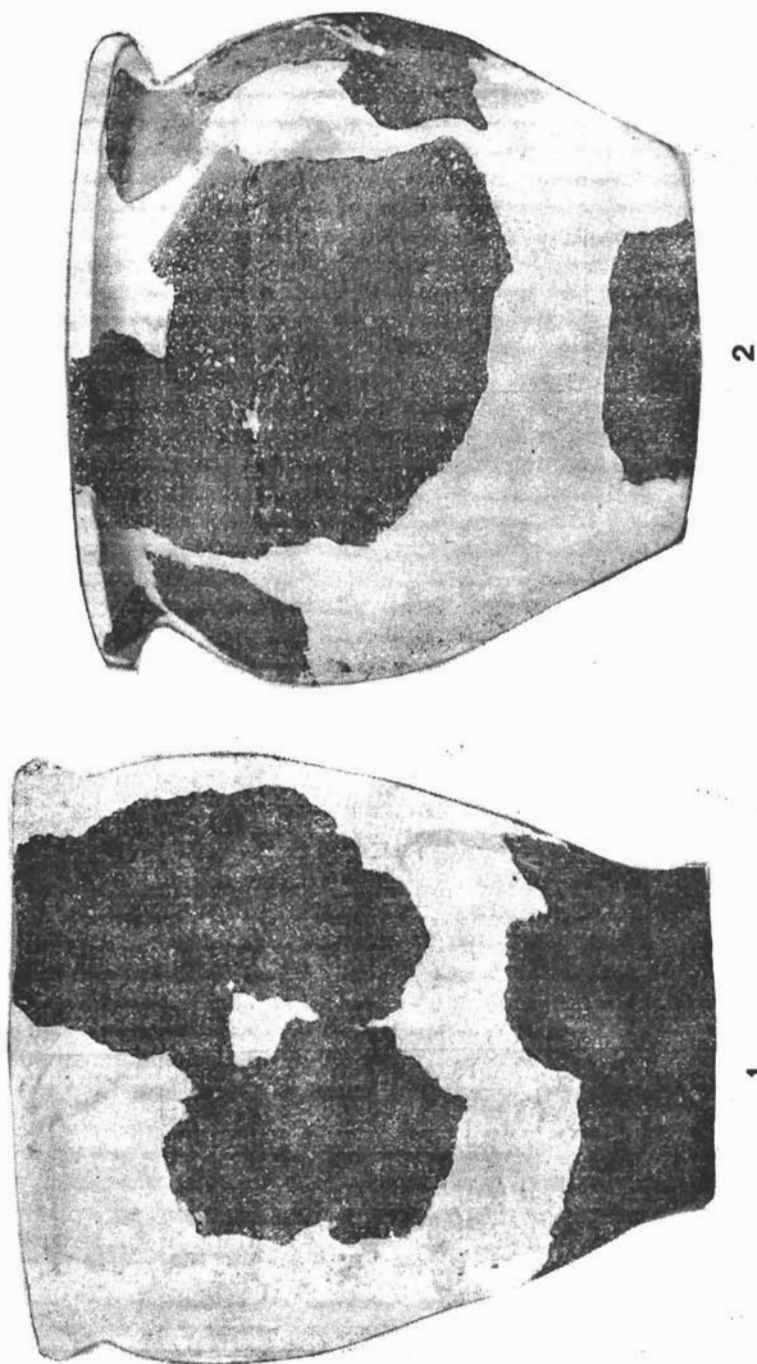
Muntajana kod Žužića. 1 = B 1, 2 = B 2, 3 = B 3; 1—3 = keramika.

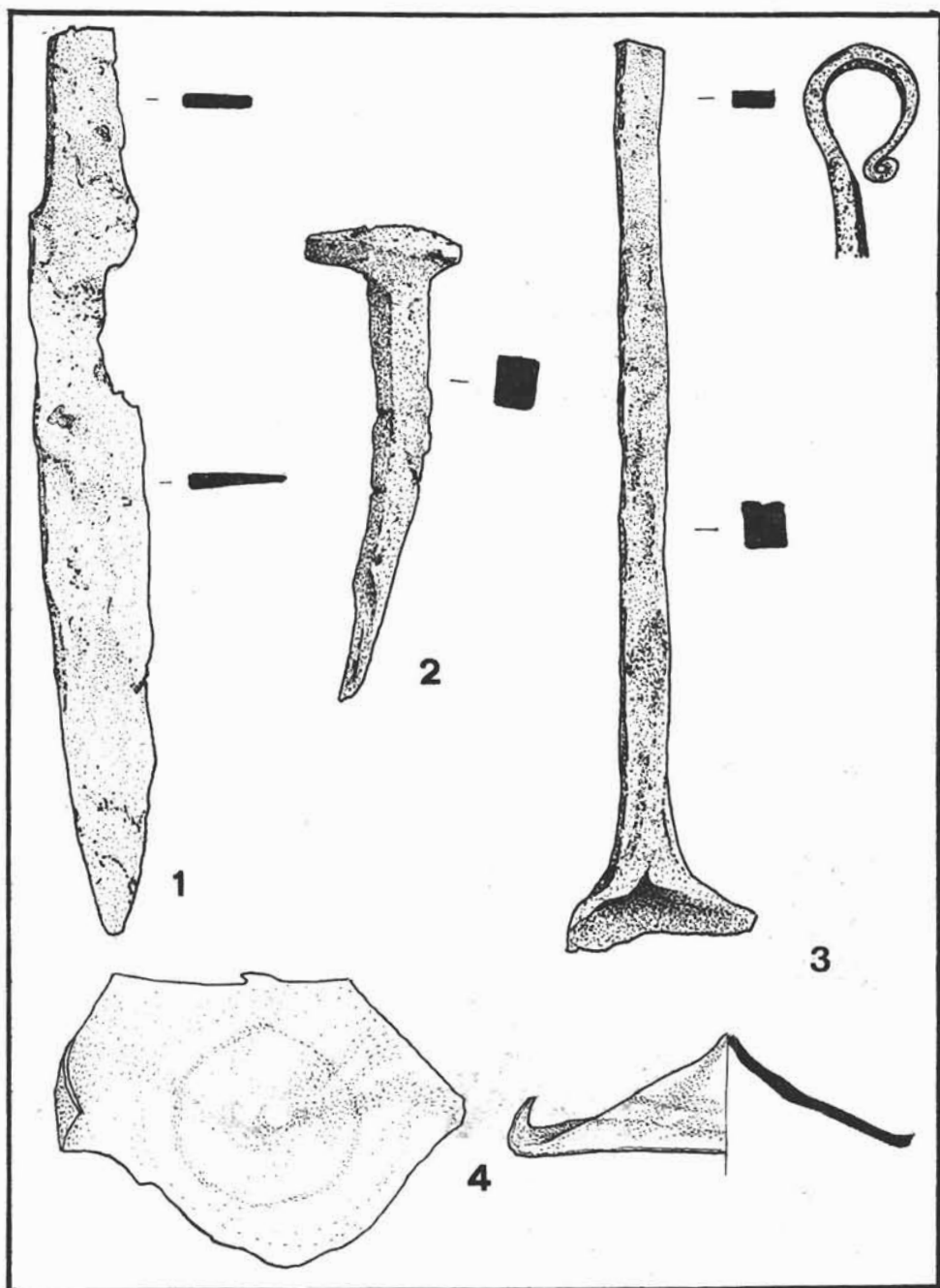
Muntajana kod Žužića. Posuda B 4.

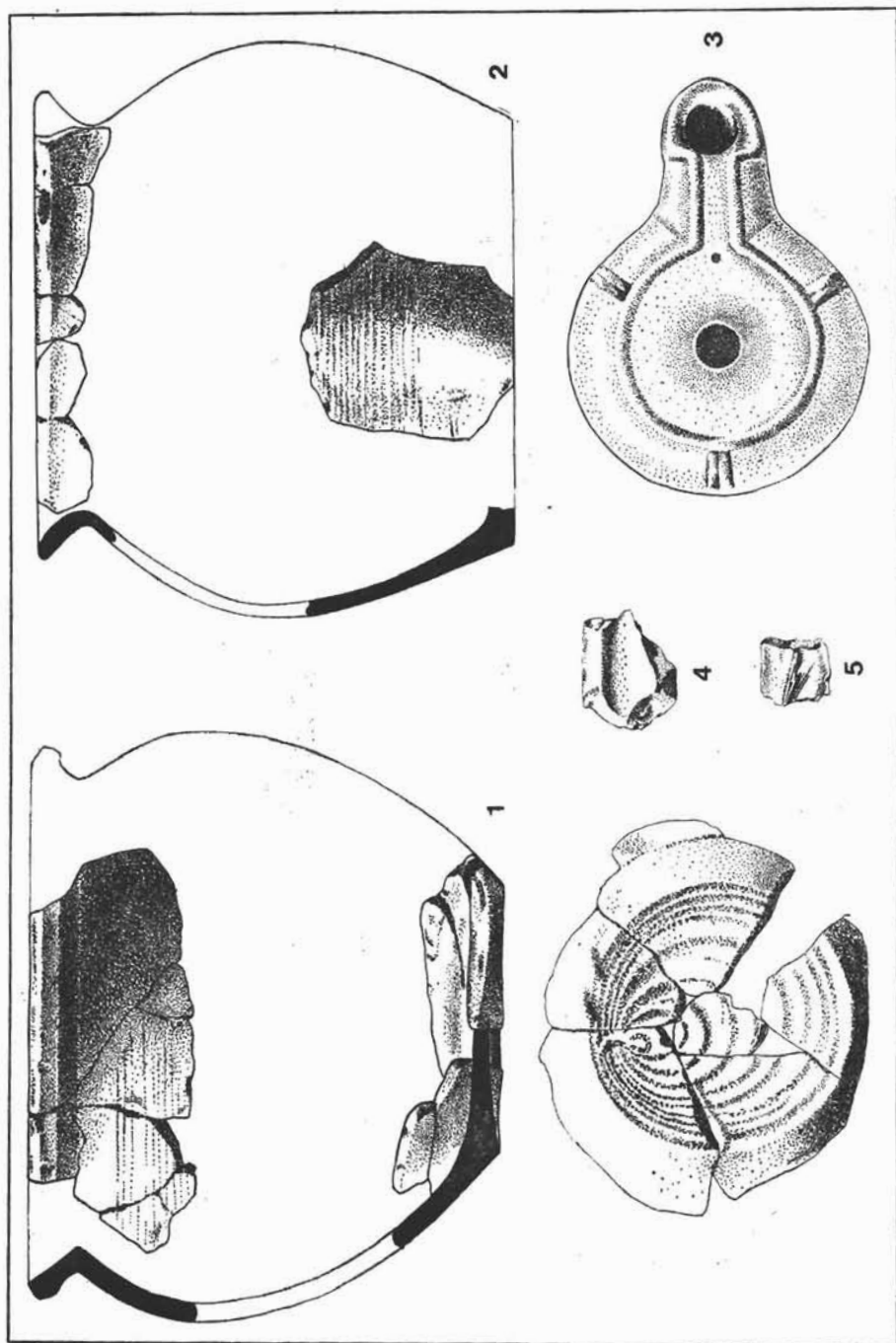
Muntajana kod Žužića. 1 = B 5, 2 = B 6, 3 = B 7, 4 = B 8, 5 = B 9, 6 = B 10,
7 = B 11; 1-7 = keramika; M = 1:2.

Muntajana kod Žužića. 1 = B 4, 2 = A 6.

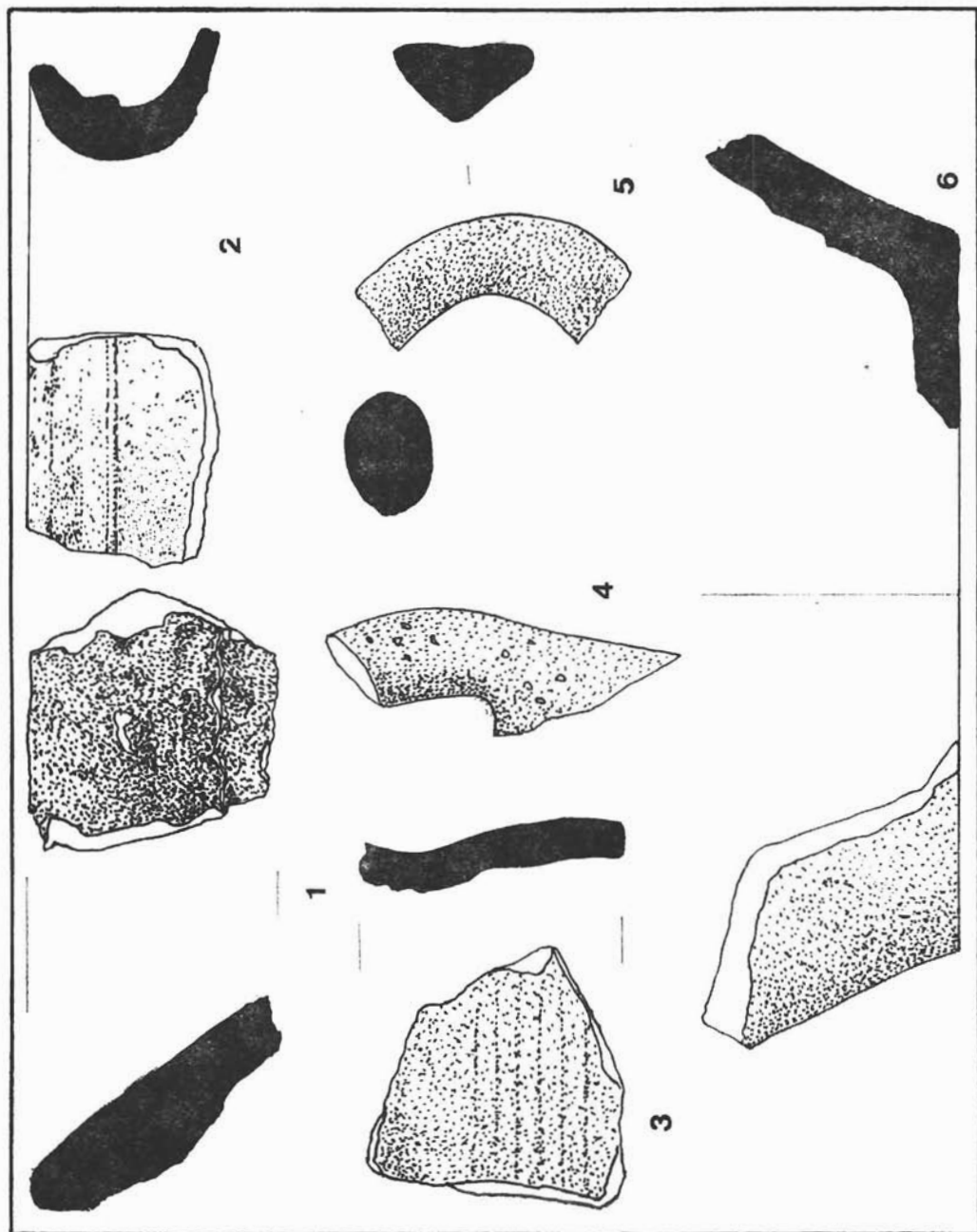

Muntajana kod Žužića. 1 = II, 1; 2 = II, 2; 3 = II, 3; 4 = III, 1; 1-3 = željezo, 4 = staklo; M = 1:1.

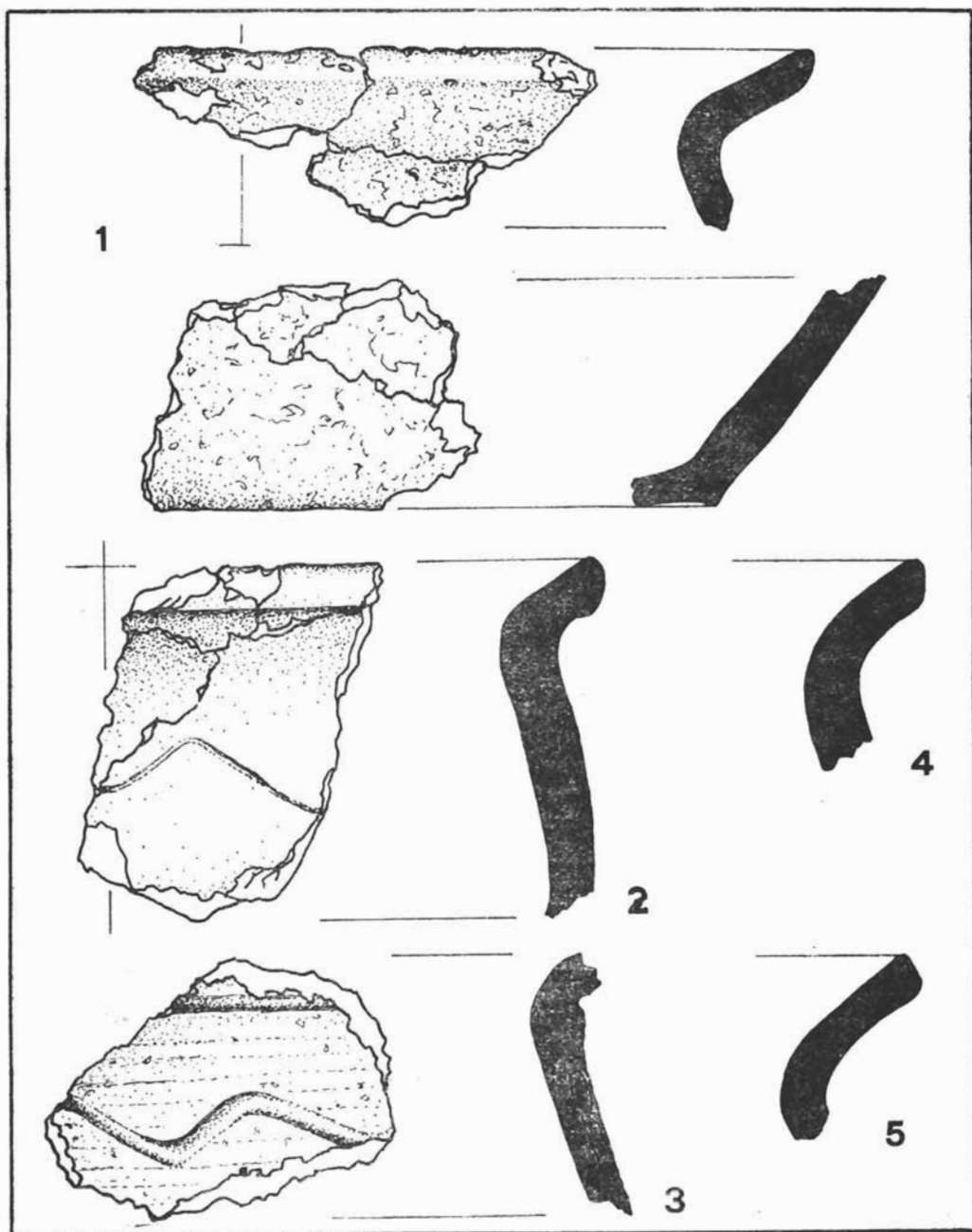

Zajčji brijeg kod Velikog Mluna. 1-3 = grob 13, 4 = grob 32, 5 = grob 24;
1-5 = keramika; M = 1:2.

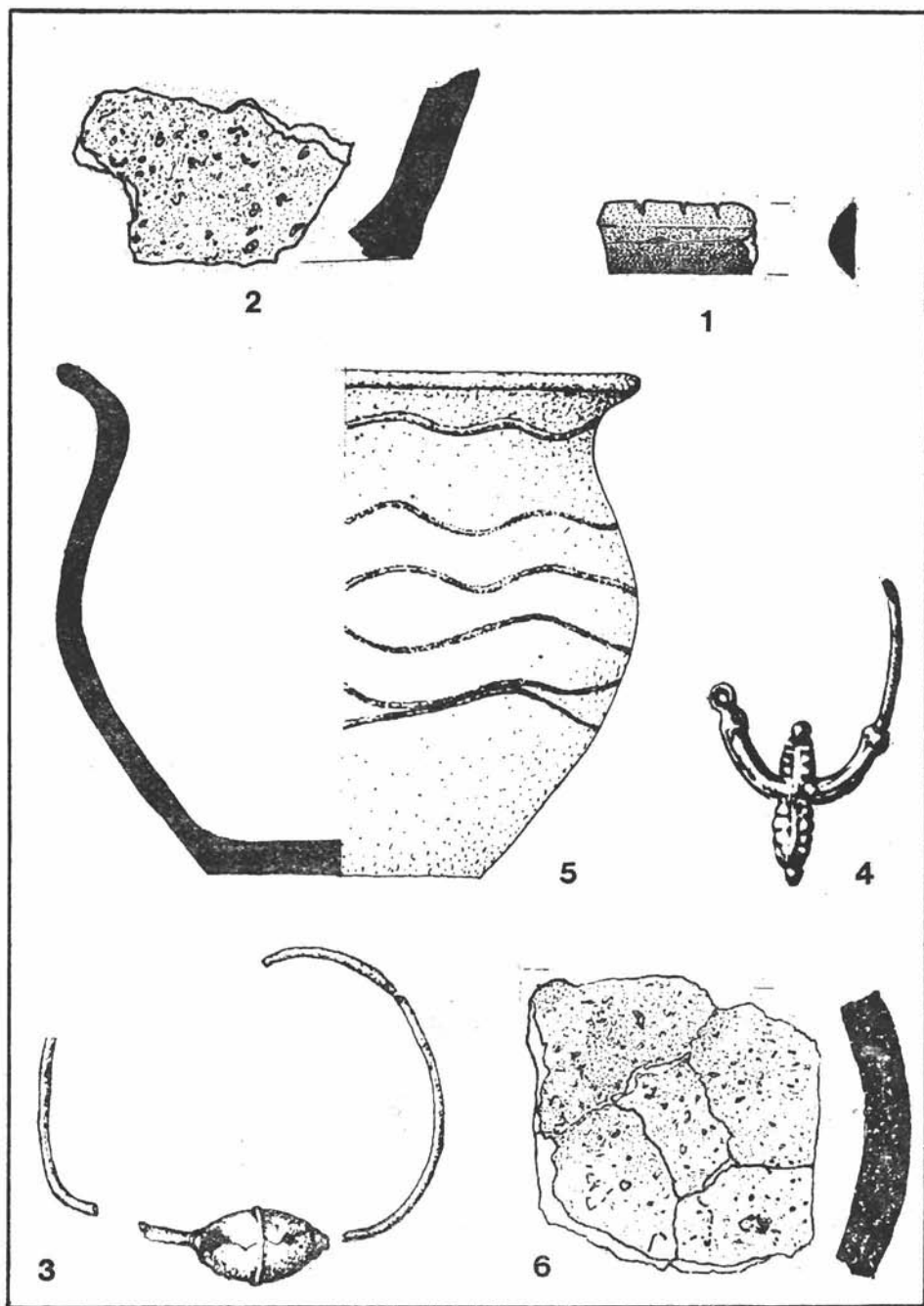

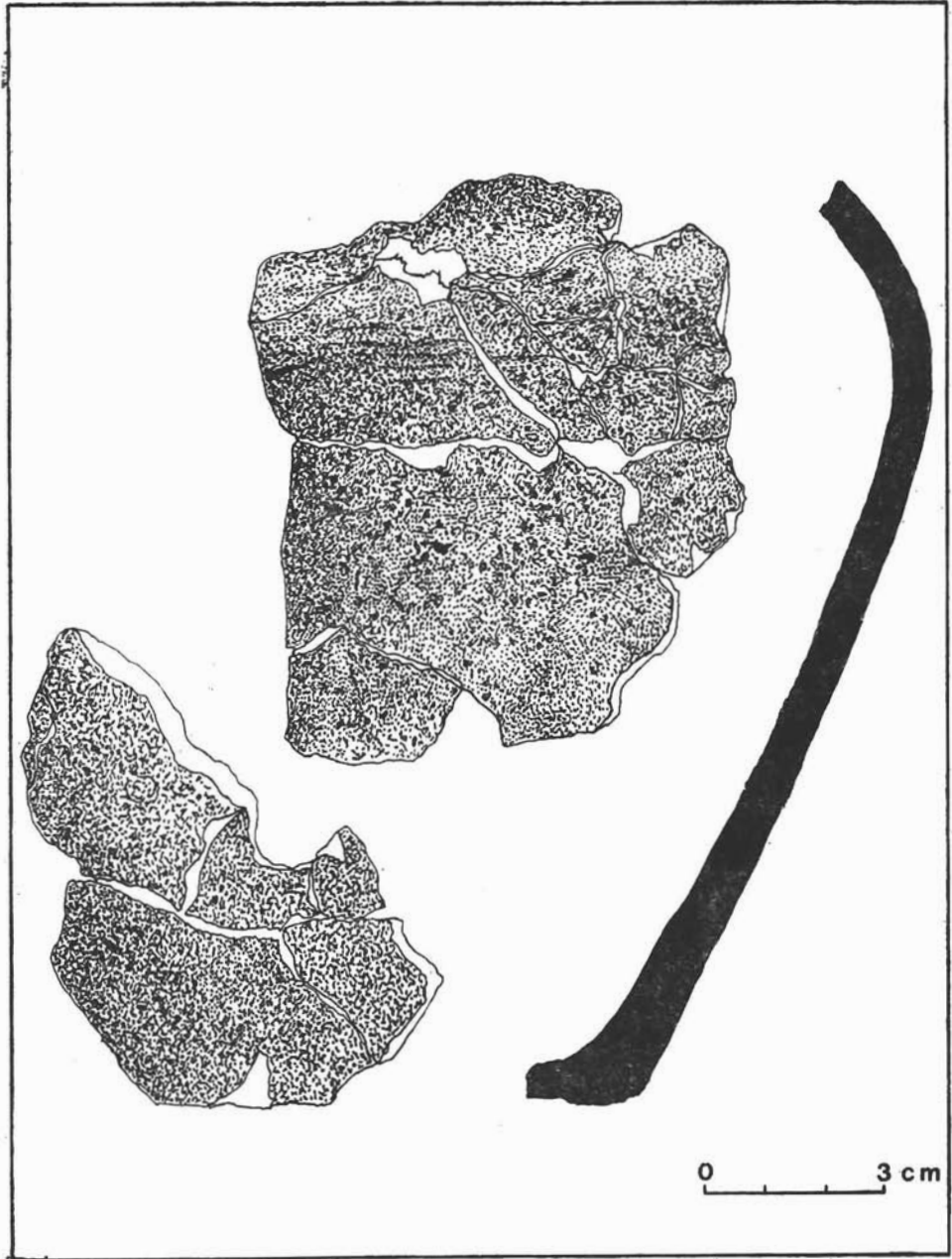
Mejica kod Buzeta, 1 = C 10 (S 7254 b), 2 = B 1, 3 = C 9, 4 = C 7, 5 = C 10 (S 7254 a), 6 = C 8; 1-6 = keramika; M = 1 : 1.

Babina brajda kod Žminja. 1 = A 1, 2 = A 2, 3 = A 3, 4 = A 4, 5 = A 5; 1-5 = keramika; M = 1:1.

Žminj. 1—2 = grob 15, 3—5 = grob 158, 6 = grob 212; 3—4 = srebro, 1 = kost, 2, 5, 6 = keramika; M = 1:1.

Žminj. Lonac iz groba 147.